

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ**

До захисту допустити:
Завідувачка кафедри,
доктор культурології, професор

 Юлія САБАДАШ

«19» грудня 2023 р.

«Т.Г. ШЕВЧЕНКО В ЛІТОПИСІ МИСТЕЦЬКОГО ЖИТТЯ УКРАЇНИ»

Кваліфікаційна робота
здобувачки вищої освіти
другого (магістерського) рівня
вищої освіти освітньо-
професійної програми
«Культурологія, культурне
розмаїття та розвиток громади»
Мітіною Юлії Олександрівни
Науковий керівник:
Нікольченко Ю.М., доцент,
доцент кафедри культурології
Рецензент: Сальнікова Н.В.,
канд. іст. наук, доцент кафедри
міжнародних відносин,
інформаційних та регіональних
студій Київського
Національного авіаційного
університету (м. Київ)

Кваліфікаційна робота
захищена з оцінкою _____
Секретар ЕК _____
« ____ » _____ 20 ____ р.

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	8
1.1. Джерельна база дослідження	8
1.2. Історіографія проблеми	10
Висновки до розділу 1	12
РОЗДІЛ 2. Т. Г. ШЕВЧЕНКО ЯК ХУДОЖНИК.....	17
2.1. Вибір творчого шляху	17
2.2. Становлення митця	28
2.3. Зрілий період творчості. Жанрова спрямованість	35
Висновки до розділу 2	40
РОЗДІЛ 3. ОФОРТИ Т. Г. ШЕВЧЕНКА ТА ЇХНЯ ОСОБЛИВІСТЬ	42
3.1. Місце графіки у творчості митця	42
3.2. Офорти Т. Г. Шевченка як феномен української графіки	47
Висновки до розділу 3	50
РОЗДІЛ 4. ШЕВЧЕНКІАНА В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	53
4.1. Постать Т. Г. Шевченка в образотворчому мистецтві	53
4.2. Шевченкіана на українських вебінарах	56
4.3. Мистецька спадщина Т. Г. Шевченка і проблематика розвитку сучасного українського живопису	67
Висновки до розділу 4	62
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	89

ВСТУП

Серед плеяди діячів української культури Тарасові Григоровичу Шевченку (1814–1861) належить особливе місце. Він був наділений багатьма рисами вдачі: палким вільнолюбством, великою працелюбністю, жадобою вчитися, широким діапазоном зацікавлень, тонким знанням людської психології. Якщо помножити це багатство вдачі на талант в поетичному слові і в образотворчому мистецтві, то стане зрозумілою феноменальна природа його як людини і митця

Творча спадщина Т.Г. Шевченка як художника і майстра гравюри, зокрема – офорту – нова і яскрава сторінка в історії української художньої культури. Тонке чуття сучасної йому дійсності поєднувалося із знанням історії – світової і вітчизняної. Розвинена інтуїція щодо зв'язку колишніх часів і сучасної дійсності давала йому можливість наповнити новим змістом зображення давнини.

Актуальність кваліфікаційної роботи полягає у визначенні місця мистецької спадщини Т.Г. Шевченка як майстра в українському образотворчому мистецтві.

Об'єктом дослідження є мистецька спадщина Т. Г. Шевченка.

Предметом дослідження є мистецька спадщина Т. Г. Шевченка в образотворчому мистецтві України.

Мета роботи – визначити місце мистецької спадщини Т. Г. Шевченка в українській культурі.

Для реалізації поставленої мети, необхідно виконати наступні **завдання**:

- проаналізувати джерельну базу та історіографію проблеми;
- розглянути становлення Т. Г. Шевченка як художника;
- розглянути місце офортів у творчості Т. Г. Шевченка та їх художню особливість;
- розглянути, як вплинули офорти Т. Г. Шевченка на образотворче мистецтво

України.

Хронологічні межі дослідження : XIX століття.; 1991-2023 рр.

В процесі роботи над текстом кваліфікаційної роботи були використані наступні **науково-дослідницькі методи**:

- системний – при висвітленні комплексного культурологічного підходу щодо теми дослідження, заснованого на міждисциплінарних зв'язках гуманітарного знання;
- історико-культурний – при дослідженні, заснованому на вивченні особливостей формування, становлення та розвитку художньої творчості Т. Г. Шевченка як художника у хронологічному порядку;
- аналітичний – при вивченні складових частин офортів Т. Г. Шевченка та їх детальному аналізі.

Дослідження ґрунтується на культурологічному підході до мистецької спадщини Т. Г. Шевченка, як невід'ємної складової класичного художнього мистецтва.[41].

Новизною дослідження є те, що вперше в історіографії проблема мистецької спадщини Т. Г. Шевченка розглядається за наступними напрямками, об'єднаними темою кваліфікаційної роботи: «Джерела та історіографія проблеми», «Т. Г. Шевченко як художник», «Офорит Т. Г. Шевченка та їхня особливість», «Шевченкіана в образотворчому мистецтві незалежної України».

Аналізу джерельної бази та історіографії проблеми присвячений перший розділ кваліфікаційної роботи.

Апробація проблеми здійснена авторкою у доповідях на:

- Всеукраїнській науково-практичній конференції «Феномен бібліотек у сучасному світі», 30 вересня 2020 року, Маріупольський державний університет [31];

- Міжнародній науково-практичній конференції «Феномен культури постглобалізму», 27 листопада 2020 року, Маріупольський державний

університет [32];

- III Міжнародній науково-практичній конференції «Феномен культури постглобалізму», 22 листопада 2022 року, Маріупольський державний університет [33];

- IV Міжнародній науково-практичній конференції «Феномен культури постглобалізму – контекст військових конфліктів», 22 листопада 2023 року, Маріупольський державний університет [34].

Практичне значення роботи: результати дослідження можуть бути використані студентами спеціальності «Культурологія» Маріупольського державного університету при підготовці до практичних занять з інтегрованих навчальних дисциплін «Історія світової культури», «Історія української культури» та навчальної дисципліни «Культурологія».

Структура кваліфікаційної роботи обумовлена метою та завданнями. Її загальний обсяг становить 122 сторінки, з них основного тексту – 70 сторінок. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (62 позиції), додатків.

У вступі кваліфікаційної роботи обґрунтована актуальність теми, визначені об'єкт і предмет, а також хронологічні межі дослідження. Зазначені мета, завдання роботи, науково-дослідницькі методи та практичне значення одержаних результатів. Надані відомості про апробацію і новизну дослідження, а також структуру роботи.

У першому розділі «Джерела та історіографія проблеми», який поділяється на два підрозділи: 1.1. «Джерельна база дослідження» та 1.2. «Історіографія проблеми», розглядаються фундаментальні праці дослідників, присвячені життєвому і творчому шляху Т. Г. Шевченка та ролі його мистецтва в історії української культури.

Другий розділ «Т. Г. Шевченко як художник», складається з трьох підрозділів: 2.1. «Вибір творчого шляху», 2.2. «Становлення митця»,

2.3.«Зрілий період творчості», та висвітлює етапи становлення Т. Г. Шевченка, як художника, зародження у митця інтересу до малювання і графіки, розвиток технічних і творчих навиків, на шляху до його визнання, як академіка гравірування, роль науково-технічного прогресу у сферах типографії, фотографії, гальванопластики у його творчості.

Третій розділ «Офорит Т. Г. Шевченка та їхня особливість», який охоплює підрозділи: 3.1. «Місце графіки у творчості митця» 3.2. «Офорти Т. Г. Шевченка як феномен української графіки» присвячений визначенню місця графіки у житті Т. Г. Шевченка, висвітленню того, як йому випав такий яскравий але й важкий життєвий путь, як він слідував своїй мрії, втілював її, не зважаючи на перешкоди, і дав нам всім приклад того, що ніколи неможна здаватися.

Крім того, проаналізовано вклад Т. Г. Шевченка як графіка у розвиток поліграфії в Російській Імперії. Вплив його творчих методів на відомих наступників, розвиток вітчизняної гравюри на металі, фотогравюри, ретуші фотозображень.

Четвертий розділ «Шевченкіана в образотворчому мистецтві незалежної України» включає підрозділи: 4.1. «Постать Т. Г. Шевченка в образотворчому мистецтві», 4.2. «Шевченкіана на українських вебінарах», 4.3. «Мистецька спадщина Т. Г. Шевченка і проблематика розвитку сучасного українського живопису» в яких висвітлено як змінилися з часом погляди молоді і творчої спільноти на образ Т. Г. Шевченка. У яких сучасних витворах мистецтва використаний образ Кобзаря. Показана актуальність мистецької спадщини Тараса Григоровича у наш час, постійне звертання до неї. Також досліджені культурно-мистецькі заходи у Інтернет - просторі України у галузі дистанційної освіти та просвітницькі проекти, присвячені життю і творчості великого Кобзаря. Проаналізовано подальший розвиток сучасного українського живопису у цифрову епоху, в умовах глобалізації.

У висновках кваліфікаційної роботи викладений підсумок дослідження через виконання поставленої мети та завдань, а також доцільність подальшого

вивчення і розробки проблеми.

РОЗДІЛ 1.

ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

1.1. Джерельна база дослідження

Джерельну базу дослідження складають збірники творів Т. Г. Шевченко, де містяться його художні і графічні твори. А також представлені матеріали інтернет-журналів, у яких є інформація о художніх витворах мистецтв, які створили митці після 1991 р. пов'язаних із постаттю Т.Г. Шевченко.

«Тарас Шевченко. Повне зібрання творів в десяти томах». Відп. Ред. В.І.Касян. (1961-1964). Тут надруковані усі відомі художні і графічні твори Т.Г.Шевченка, альбоми, окремі ескізи, етюди, начерки. У роботі було використано 6 томів з цього зібрання творів.

«Шевченко Т. Г. Полное собрание сочинений в 12-и томах», (2003). Тут надруковано усе, що стосується життя Тараса Григоровича, усі види його творчості - літературні, художні, графічні. Це найбільш повне зібрання творів відомого українського поета, письменника та художника, яке колись було опубліковано. 12 томів зборів поділено між собою на дві групи, як за форматом книг, так і за наповненням. У томах з першого по шосту представлені усі відомі поетичні твори та повісті, а також включені щоденник, автобіографія та наукові роботи Т. Г. Шевченка.

Інтернет-журнал «Інформатор», стаття «Т. Г. Шевченко з джавеліном» опублікована 16.11.22 р. У статті подана інформація, що у м. Івано-Франківську завершили мурал на пам'ятці архітектури, по вул. Коновальця. Автор муралу – франківський митець Роман Бончук. На муралі – Тарас Шевченко у військовій формі, у руках – джавелін. Збоку цитата з поеми “Кавказ”: “Борітеся – поборете! Вам Бог помагає!”.

Інтернет-журнал «Журнал большого города», стаття «В м.Ірпінь створили мурал картини Т.Г. Шевченко "Катерина": фото» Марина Івашук, опубліковано 25.08.2023 р. У статті описано що у центрі м. Ірпінь до дня незалежності

створили мурал з копії картини Т.Г.Шевченко «Катерина», Мурал розташований на стіні адміністративної будівлі на вулиці Шевченка, 2-А. Ширина стінопису – 7,8 м., висота – 12 м. Це найбільший мурал у світі, присвячений картині Т.Г. Шевченка. Автори мурала — художній колектив на чолі з художницею Катериною Ведмідь.

Інтернет-журнал «Newsroom», стаття «Портрети знаменитостей: ТОП-10 муралів Харкова» Варвара Каняхина, опублікована 19.06.2021р. У статті розказано що у м.Харкові є мурали із знаменитими особистостями, які народилися, жили у м.Харкові або починали у ньому свій творчий шлях. Також згадала тих, хто не має прямого відношення до Харкова, але є культовою фігурою, і місцеві художники вирішили створити в їх честь картини на стінах. Це Юрий Гагарін, Т.Г.Шевченко, Кузьма Скрябін, Лев Ландау та інші. Щодо муралу де зображено Т. Г. Шевченко є інформація що, артоб'єкт присвятили 200-річчю від дня народження поета. Портрет виконав художник Іван Крамський з творчої групи «Kailas-V»,. Зараз зображення площею 570 квадратних метрів прикрашає одну з харківських 16-поверхівок.

Інтернет-журнал «New Voice», стаття «Автор знаменитих граффіті на Грушевського назвав їх восстановление акцией вандализма» опублікована 17.10.2017 р. У статті розповідається про скандал пов'язаний з вандалізмом у адресу граффіті Ікони Революції — триптих з Т.Г Шевченко, Л.Українкою та І. Франко, що знаходиться на вул. Грушевського у м. Кіїві. Виходячи з даних статті, граффіті створив у 2014 р. художник з псевдонімом «Sociopath» .

Інтернет-журнал «The Village Україна», стаття «Тарас Шевченко в образі Фріди Кало та Термінатора: у метро відкрили нову виставку» Ольга Вірук, опублікована 10.10.19 р. В статті йдеться про те, що на станції метро «Тараса Шевченка» відкрили виставку «Квантовий стрибок Шевченка. Метро». У серії плакатів, розвішаних на станції, можна побачити письменника у образі Фріди Кало, Джека Горобця, Термінатора, Людини-павука, Гаррі Поттера, Дарта Вейдера та інших відомих персонажів. Ця подія - сплав вільнодумства та науки,

це спроба осучаснити старе та архівувати популярні культурні образи. Це спільний проект ілюстратора Олександра Грехова та Національного музею імені Тараса Шевченка.

1.2. Історіографія проблеми

Базу дослідження історіографічної проблеми складають монографії, наукові публікації, статті з періодичних видань, словарі, навчальний посібник, збірники матеріалів науковопрактичних конференцій, методичні рекомендації для студентів, статті з періодичних видань, статі з інтернет-журналів, відеоматеріали з відеохостингу і соціальної мережі.

Видання «Доля: Книга про Тараса Шевченка в образах та фактах», 1993р. упорядник тексту В. О. Шевчук. Це ілюстроване видання розповідає про життєвий шлях Т. Г. Шевченка.

Монографія «Т.Г.Шевченко. Біографія». 1984 р. Автори: В. С. Бородін, Є. П. Кирилюк, В. Л. Смілянська, та ін. У монографії ґрунтовно і докладно висвітлюються особиста доля, творча діяльність, духовне зростання Т.Г.Шевченка. У центрі уваги авторів — його ставлення до ідейної спадщини декабристів, зв'язки з петрашевцями, участь у Кирило-Мефодіївському товаристві.

Збірник «Спогади про Тараса Шевченка» 1982 р. упорядники В. С. Бородіна і М. М. Павлюка. До збірника спогадів про Тараса Григоровича Шевченка увійшли мемуари його сучасників. Вони допомогли створити цілісну картину життєвого і творчого шляху Кобзаря.

У монографії «Тарас Григорович Шевченко» 1989р. автор. П.М.Федченко використавши матеріали шевченкознавців, широко залучивши спогади і листи сучасників Тараса Григоровича, різноманітні офіційні матеріали і документи, автор розповів широкому колу читачів про життєву долю, творчу й громадську діяльність поета, прозаїка, художника.

«Тарас Шевченко. Зібрання творів у шести томах» Повне зібрання творів: У 12 т. голова редколегії М.Г.Жулинський (2003). Це видання становить повне зібрання творів Тараса Шевченка і містить усю відому сьогодні його літературну спадщину: поетичні, драматичні та прозові твори; щоденник, автобіографію, статті, археологічні нотатки, записи народної творчості; листи (включаючи колективні, підписані Шевченком), ділові папери. До видання входять також творчі заготовки та підготовчі матеріали до нездійснених літературних творів Шевченка.

Під час дослідження постаті Т. Г. Шевченка у образотворчому мистецтві України після 1991 р. використані такі матеріали як, Л.І. Буряк «Тарас Шевченко: варіативність образів у контексті історичних трансформацій» (2014), Т. П. Чуйко «Інтерпретація образу Тараса Шевченка у живопису та графіці ХХ століття: культуротворчий аспект» (2016), О. Є. Гомотюк «Образ Тарас Шевченка в суспільній та індивідуальній пам'яті українців» (2014) та інші.

Для пізнання особливостей стилю малювання Т. Г. Шевченко, були розглянуті такі матеріали як, О. Гомирева «Художні аспекти графічної серії Тараса Шевченка «Притча про блудного сина» (2014), «Художні особливості портретів сепією Тараса Шевченка періоду заслання» (2018), М. Юр «Живопис Тараса Шевченка: Художньо-стилістичний аналіз» (2012) та інші.

Для дослідження Шевченкіани у вебінарах України були використані такі матеріали як, «Шевченківський тиждень» з нагоди 209 річнці народження Т.Г.Шевченка. / Програма Міжкафедрального тижня культурних ініціатив» МДУ (2023), відеохостинг «YouTube», Онлайн-школа "На Урок" провела 11.03.2019 р. Вебінар: ТГШ205: Таємниця генія Шевченка” з нагоди 205-й річнці з дня народження Тараса Шевченка тощо.

Для дослідження технічного аспекту у галузі гальванопластики, фотографії, поліграфії, до якого доторкнулися у роботі, були використані наукові посібники і матеріали часів другої половини 19 ст. для того щоб

користуватися першоджерелами без викривлень інформації, і створити собі повну картину, яка складалася навкруги Академії мистецтв у зв'язку їх науково-технічним прогресом. Це такі матеріали як «Словарь русских художников, ваятелей, живописцев, зодчих, рисовальщиков, граверов, литографов, медальеров, мозаичистов, иконописцев, литейщиков, чеканщиков, сканщиков и проч» сост. Н. П. Собко (1895), «Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона" (1890—1907), А.Ф. Греков «О золочении и серебрении металлов путем электрохимическим, но без посредства гальванической батареи» (1843), Ф. Кобель Ф. «Гальванография, или способ производить гальванические медные доски для печатания кистью работанных рисунков» (1843), Г. Фогель «Химические действия света и фотографии в их приложении к искусству, науке и промышленности» (1875) та інші.

Для дослідження мистецької спадщини Т. Г. Шевченка і проблеми розвитку сучасного українського живопису, були використані такі матеріали як, Л.І.Русакова «Мистецький дар Тараса Шевченка та його вплив на сучасні підходи до формування техніки малювання у вищій художній школі» (2014), Соціальна мережа «facebook.com», стаття «Малювання для чайників і не тільки» (2015), І. Кириченко «Методичні рекомендації до завдань з офорта для студентів-графіків I курсу НАОМА» (2010), та інші.

Висновки до розділу 1

Отже у 1 розділі ми дослідили джерельну базу дослідження та історіографію проблеми.

Джерельну базу дослідження склали збірники творів Т. Г. Шевченка, де містяться його художні і графічні твори, и також представлені матеріали інтернет-журналів, у яких представлена інформація о художніх витворах мистецтв митців нашого часу, пов'язаних із постаттю Т.Г. Шевченка.

Ми використали у роботі 6 томів «Тарас Шевченко. Повне зібрання творів в десяти томах». Відп. Ред. В.І.Касіян. (1961-1964). для дослідження особливостей мистецької спадщини Т. Г. Шевченка. З'ясували, що у зібранні творів, надруковані усі відомі художні і графічні твори Т. Г. Шевченка, альбоми, окремі ескізи, етюди, начерки.

Також у роботі було використано «Шевченко Т. Г. Полное собрание сочинений в 12-и томах», (2003). З'ясували що тут надруковано усе, що стосується життя Тараса Григоровича, усі прояви його творчості - літературні, художні, графічні. Це дозволило скористатися новими матеріалами, яких ще не було у «Тарас Шевченко. Повне зібрання творів в десяти томах» на 1961-1964рр..

Ми дослідили сучасне образотворче мистецтво України після 1991р. Для цього скористалися ресурсами глобальної мережі «Інтернет».

У інтернет-журналі «Інформатор» у статті «Т. Г. Шевченко з джавеліном» 16.11.22 р ми дізналися, що у м. Івано-Франківську є мурал присвячений пам'яті Тараса Григоровича. Автор муралу – Роман Бончук. На муралі – Т. Г. Шевченко у військовій формі, у руках – джавелін. Збоку цитата з поеми “Кавказ”: “Борітеся – поборете! Вам Бог помагає!”.

У інтернет-журналі «Журнал большого города» у статті «В Ирпене создали мурал с работой Тараса Шевченко "Екатерина": фото» 25.08.2023 р. Ми дізналися що у м. Ірпінь до дня незалежності створили мурал з копії картини Т.Г.Шевченко «Катерина», . Це найбільший мурал у світі, присвячений картині Т. Г. Шевченка. Автори мурала — художній колектив на чолі з художницею Катериною Ведмідь.

У інтернет-журналі «Newsroom» у статті «Портрети знаменитостей: ТОП-10 муралів Харкова» 19.06.2021р. ми дізналися що у м.Харкові є мурал де зображено Т. Г. Шевченко. Портрет виконав художник Іван Крамський з творчої групи «Kailas-V».

У інтернет-журналі «New Voice» у статті «Автор знаменитих граффіті на Грушевського назвал их восстановление акцией вандализма» 17.10.2017 р. Ми дізналися про граффіті з Т. Г. Шевченко, Л.Українкою та І. Франко, що знаходиться на вул. Грушевського у м.Київ, яке створив у 2014 р. художник з псевдонімом «Sociopath» .

У інтернет-журналі «The Village Україна», у статті «Тарас Шевченко в образі Фріди Кало та Термінатора: у метро відкрили нову виставку» 10.10.19 р. Ми дізналися про виставку «Квантовий стрибок Шевченка. Метро». Це серія плакатів, розвішаних на станції, де Т.Г.Шевченко зображений у образі Фріди Кало, Джека Горобця, та інших відомих персонажів. Це був спільний проект художника Олександра Грехова та Національного музею імені Тараса Шевченка.

Ми дослідили базу історіографічної проблеми. Її склали монографії, наукові публікації, статті з періодичних видань, словарі, навчальний посібник, збірники матеріалів науковопрактичних конференцій, методичні рекомендації для студентів, статті з періодичних видань, статі з інтернет-журналів, відеоматеріали з відеохостингу і соціальної мережі.

Безпосередньо у роботі для висвітлення подій з життя Тараса Григоровича використані такі матеріали як «Доля: Книга про Тараса Шевченка в образах та фактах», 1993р., монографія «Т.Г.Шевченко. Біографія». 1984 р., Збірник «Спогади про Тараса Шевченка» 1982 р., монографія «Тарас Григорович Шевченко» 1989р., «Тарас Шевченко. Зібрання творів у шести томах» 2003р.

Під час дослідження постаті Т. Г. Шевченка у образотворчому мистецтві України після 1991 р. ми використали такі матеріали як, Л.І. Буряк «Тарас Шевченко: варіативність образів у контексті історичних трансформацій» (2014), Т. П. Чуйко «Інтерпретація образу Тараса Шевченка у живопису та графіці ХХ століття: культуротворчий аспект» (2016), О. Є. Гомотюк «Образ Тарас Шевченка в суспільній та індивідуальній пам'яті українців» (2014) та інші.

Для пізнання особливостей стилю малювання Т. Г. Шевченко, ми розглянули такі матеріали як, О. Гомирева «Художні аспекти графічної серії Тараса Шевченка «Притча про блудного сина» (2014), «Художні особливості портретів сепією Тараса Шевченка періоду заслання» (2018), М. Юр «Живопис Тараса Шевченка: Художньо-стилістичний аналіз» (2012) та інші.

Для дослідження Шевченкіани у вебінарах України ми використали такі матеріали як, «Шевченківський тиждень» з нагоди 209 річнці народження Т.Г.Шевченка. / Програма Міжкафедрального тижня культурних ініціатив» МДУ (2023), відеохостинг «YouTube», Онлайн-школа "На Урок" провела 11.03.2019 р. Вебінар: ТГШ205: Таємниця генія Шевченка” з нагоди 205-й річнці з дня народження Тараса Шевченка тощо.

Для дослідження технічного аспекту у галузі гальванопластики, фотографії, поліграфії, до якого доторкнулися у роботі, ми використали наукові посібники і матеріали часів другої половини 19 ст. Це такі матеріали як «Словарь русских художников, ваятелей, живописцев, зодчих, рисовальщиков, граверов, литографов, медальеров, мозаичистов, иконописцев, литейщиков, чеканщиков, сканщиков и проч» сост. Н. П. Собко (1895), «Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона" (1890—1907), А.Ф. Греков «О золочении и серебрении металлов путем электрохимическим, но без посредства гальванической батареи» (1843), Ф. Кобель Ф. «Гальванография, или способ производить гальванические медные доски для печатания кистью работанных рисунков» (1843), Г.Фогель «Химические действия света и фотографии в их приложении к искусству, науке и промышленности» (1875) та інші.

Для дослідження мистецької спадщини Т. Г. Шевченка і проблеми розвитку сучасного українського живопису, ми використали такі матеріали як, Л.І.Русакова «Мистецький дар Тараса Шевченка та його вплив на сучасні підходи до формування техніки малювання у вищій художній школі» (2014), Соціальна мережа «facebook.com», стаття «Малювання для чайників і не

тільки» (2015), І. Кириченко «Методичні рекомендації до завдань з офорта для студентів-графіків I курсу НАОМА» (2010), та інші.

РОЗДІЛ 2.

Т. Г. ШЕВЧЕНКО ЯК ХУДОЖНИК

2.1. Вибір творчого шляху

Щоб зрозуміти Т. Г. Шевченка як художника, у другому розділі роботи, варто приділити увагу тому, як митець зростав, як отримував навички у малюванні, який життєвий шлях пройшов у юнацькі роки. Для цього треба висвітлити такі аспекти, як — перші юнацькі спроби у малюванні, навчання і робота у В. Ширяєва, навчання у Академії мистецтв, творчість у роки навчання, творчість у роки заслання, а також, після повернення із заслання. Це розкриє сторінки життя Т. Г. Шевченка, яким мало приділяють уваги, але вони є основою до розуміння того, як він отримав навички перцептивного бачення світу і що він є важливою ланкою розвитку образотворчого мистецтва України[4].

Тарас Григорович Шевченко, народився 25 лютого (9 березня за н. ст.) 1814р. в с. Моринці Звенигородського повіту Київської губернії. Його батько і мати були кріпаками магната В. Енгельгардта. Перші вісім років після одруження батьки Т. Г. Шевченка жили в Кирилівці. Село Кирилівка розташоване в мальовничій місцевості українського лісостепу. Очі маленького хлопчика звикли до розмаїтих краєвидів. Уже тоді в його душі зароджувалася любов до природи рідного краю. Пізніше у своїх творах митець дасть неповторні художні образи української природи, в основі яких лежали враження дитячих і ранніх юнацьких літ.

Вже у ранньому дитинстві, Т. Г. Шевченко почав виказувати пристрасть до малювання, усі стіни і двері у хаті були розмальовані вугіллям та крейдою. У шкільному віці Тарас намагався навчитися малювати більш професійно. Самою цінною річчю у ці роки, для Т. Г. Шевченко, стала «книжечка з кунштниками» — альбом з гравійованими картинками [4]

У юнацьки роки Т. Г. Шевченко намагався всіма силами поглибити свої навички у малюванні. По розповідям І. Сошенка «пристрасть до картинок і книжок не покидала хлопчика ні на хвилину. При кожній нагоді він набував за перший-ліпший гріш якийсь твір суздальської школи у бродячого коробейника, а якщо не було за що купити, то з любові до мистецтва, іноді робив замах на крадіжку. Придбавши досить значну колекцію подібних рідкостей він ховався з нею від численної челяді в саду. В густій хащі дерев, подалі від будинку, він влаштував собі рід галереї, наклеївши на деревах свої картинки. Туди Тарас йшов співати пісні, розглядати і копіювати якогось Солов'я-розбійника або М. Кутузова. За такі упущення по службі він неодноразово був битий кухарем» [40].

Усі ці спроби викристалізували навички розуміти «зворотню перспективу» при малюванні, що, згодом, допомогло йому осмислити і оргнічно перейти до «перцептивної перспективи», за допомогою якої він малював свої картини, за твердженням мистецтвознавців. А також стає зрозумілим, звідки у Т. Г. Шевченка з'явився інтерес до офортів [32, 33,52].

За примхами долі Т. Г. Шевченко опинився у Петербурзі. Це відкрило, перед ним нові можливості для розумового та духовного розвитку. Він невідступно прохає П. Енгельгардта дати йому можливість вчитися малярству. Зрештою 1832 р. П. Енгельгардт віддав його на навчання до одного з майстрів петербурзького малярського цеху – В. Ширяєва.

Артіль Ширяєва, виконувала відповідальні розписи будівель. У нього, юнак оволодів багатьма фаховими навичками, особливо в галузі декоративного розпису — під час виконання артілью В. Ширяєва підрядів. Поряд з технікою декоративного живопису (інтер'єрного розпису), В. Ширяєв, навчав своїх учнів писати міфологічні та історичні фігури. При цьому він спирався на принципи, прийняті в Академії мистецтв, за якими навчався свого часу й сам. У 1835—1837 рр. відомі такі роботи Т. Г. Шевченка, як: «Смерть Лукреції», «Смерть Олега, князя древлянського», «Александр Македонський виявляє довір'я своєму

лікареві Філіппу, «Смерть Богдана Хмельницького».[59]

Найбільші успіхи у роки перебування у В. Ширяєва і незалежно від нього, юнак мав у жанрі акварельного портрета. Найраніші відомі акварельні твори молодого художника — портрет П. Енгельгардта (1833) та «Голова жінки» (1834), портрети Катерини Абази (1837), Є. Гребінки (1837). Вони свідчать про набутий Т. Г. Шевченко досвід, вправність і вільне володіння технікою [61]

У 1836 р. відбулося знайомство Т. Г. Шевченка з І. Сошенком. Знайомство і дружба з І. Сошенком мали важливе значення у подальшій долі талановитого кріпака. Вони стали першим кроком до переламного моменту в його житті — викупу з кріпацтва. Через І. Сошенка, з Т. Г. Шевченко, познайомився інший учень Академії мистецтв — А. Мокрицький. Саме А. Мокрицький ввів Т. Г. Шевченка в «вище товариство» митців Петербургу. Познайомив, спочатку, з Є. Гребінкою, В. Григоровичем, О. Венеціановим, а згодом, із К. Брюлловим. К. Брюллов, побачивши хист Т. Г. Шевченка малювати за допомогою «перцептивної перспективи», таким же чином, як і він сам визнав юнака, спроможним наслідувати його вміння і забажав бачити його своїм учнем. Симпатія до юнака, і визнання обдарованості малоросійського кріпосного з боку видатних діячів російської культури відіграли вирішальну роль у справі викупу Т. Г. Шевченка з неволі [4, 32].

22 квітня 1838 року Т. Г. Шевченко був звільнений з кріпацтва, а 25 квітня, в майстерні К. Брюллова, В. Жуковський вручив юнакові його відпускну [4].

Засвідчивши відпускну в петербурзькій палаті цивільного суду, молодий художник почав відвідувати класи малювання Академії мистецтв. Його учителем був К. Брюллов. Т. Г. Шевченко прийшов до Академії мистецтв з досить високою підготовкою. Перші іспити він склав на високі оцінки.

Також його товаришем по навчанню стає Карл Іванович Йохим (Іоахім) (1805-1859) — у майбутньому російський художник, ливарник, винахідник

гальванічних шрифтів, який теж навчався у К. Брюллова.[30, 39].

Доля привела Т. Г. Шевченка у самий вир передових наукових розробок у галузях поліграфії, гальванопластики, фотографії, які мали вплив на вибір творчого шляху молодого художника.

У 1838р. фізик Б. С. Якобі (1801-1874) першим у світі виявив, що якщо опустити у сольовий розчин шматок металу і пропустити через нього струм, то металеві частки осядуть на катод і приймуть його форму.[62].

Перше повідомлення про винахід гальванопластики, призначене для широкої публіки, було опубліковано на першій шпальті газеті "Санкт-Петербурзькі відомості" 24 грудня 1838 р. Статтю цю, що називалася "Про нове відкриття, зроблене професором Якобі", передрукували багато зарубіжних видань.

У кінці січня 1839 р. В. Жуковський повернувся із закордонної подорожі й привіз звідти малюнки німецьких художників-ідеалістів П. Корнеліуса, П. Гессе, Гольбейна, Дюрера, та ін. Запросивши Т. Г. Шевченка та його товарища по навчанню В. Штернберга, він показав їм ці малюнки. Це були художники Північного Відродження, які застосовували у своїй роботі оптичні прилади, такі як камера-обскура і камера-люцида, за допомогою яких митці більш точно відображати сюжети картин і їх деталі[4].

Камера-обскура (з лат. темна кімната) — найпростіший вид пристрою, що дозволяє отримувати оптичне зображення об'єктів. Являє собою світлонепроникний ящик з отвором в одній зі стінок та екраном на протилежній стіні. Промені світла, проходячи крізь малий отвір, створюють перевернене зображення на екрані. Це був прообраз фотоапарата. Камерами-обскурами користувалися багато художників. Хтось це приховував, а хтось навпаки говорив про це відкрито.

Камера-люцида (з лат. світла кімната) — оптичний прилад забезпечений призмою, зовнішньо схожий на підзорну трубу, є допоміжним засобом при переносі зображення на папір. Камеру-люцид використовували в якості

альтернативи камери-обскури. Вона давала дуже темне і перевернуте зображення предметів.

Чергове повідомлення про успіхи Б. С. Якобі було зроблено в Академії наук 12 квітня 1839 р. астрономом Василем Яковичем Струве (1793-1864). У пресі повідомлялося, що В. Струве "показав конференції мідну дошку, зроблену з політипажу за способом пана Якобі, і відбиток з цієї дошки, який при ретельному розгляді не залишає нічого більшого бажати". Важливим удосконаленням винаходу стала відкрита Б. Якобі можливість нарощувати металевий шар на діелектричні, наприклад гіпсові або воскові зліпки предметів. При цьому оригінальні металеві гравюри та політипажі (металеві, зазвичай литі форми високого друку, які використовувалися для репродукції орнаментальних прикрас), які раніше в процесі гальванопластики знищувалися, залишалися недоторканими. Йшлося, по суті, про відкриття гальваностегії.

Серед його перших гальванопластичних творів був комплект друкарського шрифту, виготовлений ним у вересні 1839 р. Б. Якобі вказав також шлях до застосування гальванотехніки в репродукційних процесах, виготовивши гальванопластичну копію дагеротипу "Берега Неви". Б. Якобі цікавився передусім практичним додатком відкриття для потреб поліграфічного виробництва. [62].

Високий друк у поліграфії - спосіб друку при якому друкарні елементи на формі для друку розташовані вище пробілів, і під час друку пробільні елементи паперу не торкаються. Працівник складає і закріплює ручний набір на друкованій формі верстата, наносить на нього фарбу і притискає до неї папір, щоб слід фарби залишився на папері, внаслідок чого виходить відбиток на поверхні.

Роботи Б. Якобі отримали визнання: у 1839 році він був затверджений у званні ад'юнкту Імператорської академії наук. [62].

Першою друкарнею у світі, що застосувала гальванопластику в

поліграфії, була петербурзька Експедиція Підготовки Державних Паперів (далі – ЕПДП). Це підприємство у Російській імперії, що випускало паперові грошові знаки, облігації, гербовий папір та іншу захищену продукцію. Робота або співпраця з ЕПДП вимагала суворого збереження державної таємниці. У 1839р. в ЕПДП була створена виробнича гальванопластична майстерня, де розмножували мідні стереотипи, що дозволило в стислі терміни здійснити грошову реформу (вже 2 січня 1840р. в обігу з'являються нові депозитні білети, які друкувалися з використанням цих стереотипів). В 1839р. на прохання начальника Військово-топографічного відділу Головного штабу генерал-лейтенанта Федора Федоровича Шуберта (1789-1865) був виготовлений апарат для проведення дослідів із застосування гальванопластики для друкованих карт. Віце-президент Академії мистецтв Росії граф Федір Петрович Толстой (1782–1846), відомий медальєр, такокож використав гальванопластику для виготовлення медалей.

Паралельно з успіхами у гальванопластиці, отримала поштовх у Російській Імперії і фотографія.

У поліграфічній справі до фотографії придивлялися вже давно, але великий кошт і недовговічність фотовідбитків були серйозною перешкодою для використання їх з метою ілюстрування. Тому найпершим завданням для винахідників була необхідність добитися отримання світлодрукарським (фотографічним) шляхом зображень, міцність яких була б так само стабільна, як у гравюрах, і які можна було б друкувати великим тиражем і з найменшими матеріальними витратами. Початкові спроби механічного відтворення фотографій призводили до результатів малозадовільних, погано відображаючих деталі та гру світлотіні.[55].

Тому у 1839 р. академік Петербурзької академії наук І. Х. Гамель(1788—1862), вирушив до Англії. Там він познайомився з Г. Ф. Тальботом та його винаходом — калотипією. У травні — червні 1839 р. І. Гамель надіслав до Петербурга знімки з описом способу Г. Тальбота. Потім надіслав апарат і знімки

за способом Ж. Н. Ньєпса (геліографія) і Л. Дагера (дагеротипія). У Парижі від сина Ж. Н. Ньєпса отримав 160 документів з історії винаходу фотографії — листи Нісефора Ньєпса, Л. Дагера, Ісідора Ньєпса та інших. [53].

У 1839 р. методом Г. Тальбота зацікавилися й у Петербурзької академії наук. Ад'юнкту академії, хіміку Ю.Ф.Фріцше було доручено зайнятися вивченням та удосконаленням методу Л. Тальбота. У результаті 24 травня 1839р. молодим вченим був представлений письмовий звіт з додатком декількох калотипних знімків власного виготовлення, а калотипії Ю. Фріцше стали першими дослідниками з друку фотографічного зображення у Російській Імперії.

Для виготовлення друкарських кліше за допомогою контактного друку геліографія виявилася цілком придатною. Надалі процес із незначними змінами використовувався у друкарській справі для розмноження як штрихових, так і напівтонових зображень.[36].

Дагеротипія — це буквально фотографія на срібному дзеркалі. Вона є родоначальницею одноступінчастого фотографічного процесу, і з її винаходом у 1839 р пов'язують народження фотографії як такої. У цей спосіб зображення можна отримувати на відполірованій пластині накладного срібла, обробленої йодом, і проявленою за допомогою парів ртуті. Вчені того часу порівнювали образотворчі особливості дагеротипу з гравюрою.

Для потреб поліграфії важливе було тиражування дагеротипів. І воно було здійснено вже у вересні 1839 р. Основна ідея полягала у фотомеханічному способі отримання відбитків. Метод полягав у гравіруванні дагеротипу шляхом травлення та отримання відбитка у техніці акватинту. Ці удосконалення були засновані на винайденому російського майстром О. Ф. Грековим (1800-1855) ще у 1834 р. методі плоского друку — металографії.[8].

Плоский друк у поліграфії - спосіб друку, що використовує форми, на яких друкувальні і пробільні елементи розташовані в одній площині і відрізняються лише фізико-хімічними властивостями. Основою для форм плоского друку, як правило, є металеві листи (пластини). Для виготовлення

форми пластина покривається світлочутливим шаром і засвічується через фотоформу, що використовується як шаблон. Потім експоновану пластину піддають хімічному або електролітичному травленню, в результаті якого ділянки, що грають роль друкуючих елементів, набувають властивість гідрофобності (олеофільності), а ділянки, відповідні пробільним елементам, стають гідрофільними. При попаданні на таку, попередньо зволожену форму, фарба затримується лише на елементах друку.

Тим часом Т. Г. Шевченко спробував свої сили в самостійних композиційних малюнках, перший з них — «Козацький бенкет». Як і раніше, він продовжував писати акварельні портрети (юнкера А. Лагоди та ін.). Два з них восени 1839 р. були експоновані на великій академічній виставці. Аквареллю ж виконав молодий художник і сюжетні малюнки «Натурщиця», «Жінка в ліжку», малюнок за поемою О. Пушкіна «Полтава» та інші [54](Додаток 9).

Водночас він починає опановувати техніку олійного живопису. До найраніших спроб належить «Натурщик у позі св. Себастьяна» листопада 1839 р. До цього ж часу належить, ймовірно, чудовий автопортрет митця. Також треба відзначити картини: «Хлопчик-жебрак, що дає хліб собаці», «Циганка-ворожка», як вияв зрілості техніки учня [46](Додаток 10).

Т. Г. Шевченко виступає і як ілюстратор книжкових видань. У мистецькій спадщині поета ілюстрацій порівняно небагато, але вони свідчать про безсумнівну обдарованість художника в цій галузі, про глибоке проникнення у зміст літературного твору і вміння знайти йому відповідне образотворче втілення. У митця гармонійно поєднувалося обдарування поета і художника, а тому одну й ту саму тему чи сюжет він часом втілював і в поезії, і в творах зразкового мистецтва. Так виникли малюнки Т.Г.Шевченка до його літературних творів. Першою з таких автоілюстрацій є малюнок «Тополь»(ол., 1839) до однойменної балади, датованої тим самим роком.[47](Додаток 11)

У 1840 р. Б. Якобі випустив книгу, в якій описавши основи і характерні

особливості свого винаходу під назвою "Гальванопластика, або Спосіб за даними зразків виробляти мідні вироби з мідних розчинів за допомогою гальванізму". Це було ґрунтовне практичне керівництво, з кресленнями. Її миттєво переклали на всі мови Європи. Б. Якобі надрукували в наукових журналах Німеччини, Франції та Великобританії. а метод гальванопластики став застосовуватися у всьому світі. Б. С. Якобі у 1840 р отримав Демидівську премію.

За кордоном пристрасним прихильником використання гальванопластики став німецький новатор Франц фон Кобелль(1803—1882). Він вважається першим німецьким фотографом. Ф. Кобелль одразу високо оцінив метод гальванографії Б.С. Якобі (1838), випробувавши його у 1840 р. І того ж року видав у Мюнхені книгу "Гальванопластика, або Спосіб розмножувати в пресі гальванічними пластинами малюнки, зроблені тушшю", із власними ілюстраціями, пропагуючи використання гальванопластики у поліграфії. [29].

У червні 1840 р. Відбувся винахід гальванопластичного методу сріблення мідних та латунних пластин російським аматором - дагеротипістом О.Грековим. Він на той час проживав у Москві, багато експериментував та розробив новий спосіб друкування з металевих пластин різного типу. Незабаром він випустив працю на тему плоского друку. Йому вдалося досягти значного зміцнення дагеротипного зображення, наносячи на пластини технікою гальванопластики найтонший шар золота. Про свої експерименти майстер повідомляв у «Московських відомостях». Будучи за фахом друкарем, О. Греков першим у Російській Імперії став застосовувати фотографію для поліграфічних цілей. У тому ж 1840 р. йому вдалося зробити відбитки дагеротипів на папері, застосувавши раніше розроблену техніку плоского друку. На його основі сформувався особливий вид тиражування зображень – фотомеханічні методи друку.[8].

Костянтин Карлович Клодт фон Юргенсбург (гравер) молодший брат Петра Карловича Клодта (скульптора), випускник Академії Мистецтв у 1840 р.

повернувся з-за кордону, К. Клодт, користуючись щорічною субсидією від Товариства заохочення мистецтв, влаштував при Академії особливий клас для ксилографії, де навчав гравюри на дереві. У поліграфії гравюра на дереві це форма глибокого друку.

Глибокий друк — в поліграфії спосіб друку з використанням друкованої форми, на якій друкуючі елементи втоплені по відношенню до пробільних.

У 1841 р. Т. Г. Шевченко продовжує працювати з ілюстраціями. Він виконав начерки до балади «Утоплена». Узяв участь в ілюструванні кількох видань. Створив ілюстрацію «Католицький чернець» до твору М. Надєждіна «Сила воли. Воспоминания путешественника» (гравюра на сталі з оригінального малюнка Т.Г.Шевченка, виконана в Англії). Гравюру вміщено в збірнику «Сто русских литераторов». Малюнок «Знахар» Тарас Григорович виконав до однойменного твору Г. Квітки-Основ'яненка, на прохання автора, у двох варіантах. Один з них репродуковано в тому самому році в збірнику «Наши списанные с натуры русскими» (гравюра на дереві). Також ще один оригінальний викінчений малюнок сепією «Зустріч Тараса Бульби з синами» (1842) був першою ілюстрацією до повісті М. Гоголя «Тарас Бульба». Більш викінчений рисунок художника — «Сліпа з дочкою» (ол., сепія, 1842) — є ілюстрацією до поеми «Слепая». На цю ж тему збереглося чотири ескізні малюнки.[46](Додаток 12)

Разом з художниками О. Коцебу та Р. Жуковським Т. Г. Шевченко ілюстрував «Историю Суворова...» М. Полевого (1843). З 110 ілюстрацій до цієї книжки йому належать 32 малюнки жанрового характеру. Гравюри на дереві з оригінальних творів Т. Г. Шевченка, що не збереглися, виконали гравери Ендрю, Бест та Лелуар у Парижі, Г. В. Дерікер, Лав'ель та ін. — в Росії. [58](Додаток 13).

У 1842 – 1843рр., Т. Г. Шевченко робить портрети 12 полководців для книги Н. А. Польового «Російські полководці». Вони були зроблені на гравюрах на сталі, вміщених у книзі, виданій у 1845 р.[60](Додаток 14).

Практичне використання гальванотехніки почалося невдовзі після її відкриття. 27 березня 1842р. міністр фінансів Єгор Францович Канкрін затвердив „Положення про гальванопластичне відділення при Санкт-Петербурзькій рисувальній школі для вільноприходящих”. 12 серпня 1842р у будівлі Міністерства фінансів на Василівському острові, було відкрито спеціалізований гальванопластичний клас, де кожен бажаючий міг навчатися нової технології. Курс навчання тривав до п'яти тижнів. Заняття проводилися по середах та суботах з 6 до 8 години вечора. Запрошувалися, згідно з Положенням про створення класу, «...художники, майстри, підмайстри та деякі з найкращих вихованців Малювальної школи, взагалі з людей відомих та добронрівних». Керував класом Федір (Фердинанд) Карлович Вернер (1797-1847), з яким Б.Якобі був дружним і з яким вони разом практикували дагеротипію. У класі значилося не більше 10 осіб, проте лекції Б. Якобі йшли аншлагом, збираючи натовпи. Загальним числом їх відвідало, згідно з історичними джерелами, 1698 осіб. Б. Якобі прочитав лише 12 лекцій, завершивши курс у квітні 1843 р. Крім Б. Якобі, у класі викладали його керівник Ф. Вернер, а також скульптор Василь Газенбергер (1805–1865) та – зовсім небагато – скульптор, барон Петро Карлович Клодт (1805–1867). Чим там займалися? «У цьому відділенні викладаються правила формування моделей, практичний пристрій гальванічних апаратів, вживання його для фігур, барельєфів, прикрас, зняття естампів, на міді вирізаних, та інші предмети, і за зручністю, прийоми золочення за допомогою гальванічного струменя» - значилося в Положенні. Більшою мірою тут йшло навчання ремісничим технологіям, ніж високому мистецтву.

У тому ж році у колі товарищів по навчанню Т. Г. Шевченко, з'явився Деньер Андрій Іванович (1820-1892) (у майбутньому - один із найпопулярніших фотографів-портретистів ХІХ століття). Вихователем перспективного учня теж став сам К. Брюллов. А. Деньер того часу і захопився фотографією і почав самостійно займатися дагеротипією, що і вплинуло на його подальшу долю.

Також у 1842р. в О. Грекова з'явилася книга "Теоретичне та практичне

керівництво до позолочення, сріблення, платинування, лудіння". У 1843р. він переїхав до Санкт-Петербургу, де одержав посаду начальника друкарні губернського правління. Книга Ф. Кобелля "Гальванографія, або спосіб виробляти гальванічні мідні дошки для друкування пензлем працюваних малюнків" була перекладена російською мовою у 1843 р. Перекладача книги Ф.Кобелля у виданні не названо. На думку дослідників, ними могли бути О. Греков, або Ф. Вернер, оби два визнані фахівця у цій сфері. У це видання книги Ф. Кобеля була вміщена гальванокаустика Т. Г. Шевченка "Король Лір". У самій книзі про цю роботу було сказано: "Гравюра, що представляє короля Ліра, витравлена за допомогою гальванізму в півгодини." [29, 46](Додаток 15).

При техніці гальванокаустики малюнок, як і в офорті, наносився голкою на мідній дошці, заґрунтованій шаром ізоляційного лаку, але при травленні кліше замість азотної кислоти застосовувався гальванічний струм.

Видавець російського перекладу цієї книги В.С.Семененко-Крамаревський замість зразків гальванічного способу репродукції, виконаних німецькими художниками, доклав три роботи петербурзьких художників: Р. Жуковського «Вигляд у Київських печерах», В. Газенберга «Пейзаж із містком» та Т.Г.Шевченка «Король Лір». На цих творах є авторські підписи. Вони, мабуть, особисто брали участь у дослідях, оскільки на малюнку Р. Жуковського є напис: «Рис. на міді Р. Жуковський перший досвід 1843». Мабуть, і Тарас Григорович свій малюнок сам переносив на мідну дошку[38].

2.2.Становлення митця

У 1843 р. почалися творчі поїздки в Україну. Це був новий етап у образотворчому мистецтві Т. Г. Шевченка — широке звертання до природи: пейзажі, портрети, жанрові сцени. Художник зробив ще один великий крок – від школи К. Брюллова, до критичного, викривального реалізму.

На засланні, у повісті «Близнюки», Тарас Григорович так описав епізод

свого життя, пов'язаний із цим періодом: «Хто, відвідуючи Києво-Печерську лавру, не відпочивав на друкарському ганку, про те можна сказати, що був у Києві та не бачив київської дзвіниці. .. Я довго, а може, й ніколи не забуду цього знаменитого ганку... Ранок був тихий, ясний, а перед очима вся Чернігівська губернія та частина Полтавської. Я хоча був тоді й не меланхолік, але перед такою величною картиною мимоволі віддався меланхолії» [48].

Т.Г.Шевченко був знайомий із керівником найстарішої в Україні лаврської друкарні. Згадки про цього «отця-типографа» є в «Близнюках»: одному з персонажів повісті, Степану Мартиновичу, хотілося прочитати книжку преподобного Єфрема Сиріна, і оповідач придбав її через «отця-типографа», а потім той хотів придбати ще й книжку одного з перших християнський апологетів Іустина Філософа, але замість неї вдалося отримати «Київський Патерик». У повісті «Близнюки» Тарас Григорович не називає імені свого знайомого отця-друкаря, проте відомо, що 1846 р. це був шістдесятилітній ієромонах Веніамін, виходець із родини священника Київської губернії. Ієромонах Веніамін, на думку Т.Г. Шевченка був людиною інтелігентною, вченою, яка по праву очолювала цю прославлену друкарню. За свідченням письменника Миколи Лєскова (доброго знайомого Тараса Григоровича) друкар Веніамін навчав гальванопластики. Отже перебування Т. Г. Шевченка у стінах друкарні Києво-Печерської лаври не було випадковістю, і цілком сприяло становленню митця[4, 10].

Лаврська друкарня видавала книги релігійного змісту, історичні, полемічні, художні твори, шкільні підручники. Виходили вони староруською книжною мовою, польською і латиною. Також друкарня видавала малюнки на великих аркушах, пам'ятки країн, святі ікони, вчені трактати тощо.

При друкарні існувала малярська, або, як її називали – іконописна школа, започаткована Аліпієм Печерським на початку XII століття. Ця школа пов'язана із петербурзький товаришем по навчанню Іваном Васильовичем Гудовським (у майбутньому художнико-портретистом, фотографом), з яким, Т. Г. Шевченко

познайомився у 1844р. І. Гудовський навчався саме у цій школі у отця Іринарха. І. Гудовський родом із полтавського містечка Пирятин. Іван подався до Санкт-Петербурга в Академію мистецтв (з 1844 по 1849), там і познайомився з Тарасом Григоровичем, більше того, вони мешкали в одній кімнатці у колишньої звенигородської міщанки Фейт, у будинку купця Є. Л. Бема на 2-й лінії Васильєвського острова. Т. Г. Шевенко відразу сподобався цей полтавський веселун, майстер на всі руки, компанійський хлопець, з яким можна були випити, закусити й заспівати українських пісень.[4, 10]

Т.Г.Шевченко пропрацював у натурному класі Академії до 1844 р. Вершиною його вмінь і прагнень стала «Живописна Україна» (1844) — серія малюнків виконаних у техніці офорту Це був альбом, куди ввійшло 6 естампів: «У Києві» , «Видубицький монастир» , «Судна рада», «Старости», «Казка», «Дари в Чигирині» . Альбом знайшов відгуки у тогочасній пресі [46](Додаток4).

Офорт – спосіб гравіювання, при якому прорізані на металі лінії посилюються травленням азотною кислотою. Зігріту металеву дошку покривають тонким шаром ґрунту, який не роз’їдається кислотою. Після цього дошка злегка коптиться. На цьому тлі гравер наносить різними гострими голками малюнок перевернутий у дзеркальному відображенні, щодо початкового авторського малюнку, потім пластина протравлюється. Кислота виїдає вільну від лаку поверхню дошки тим сильніше , чим довше триває процес травлення. Важливо додати, що техніка гравіювання вимагає від майстра, ще на початковому етапі «бачити» кінцевий результат – відтиск на листі паперу. Митець своєрідним способом малює за допомогою штихелів, ґрунту, хімії, температури, друкарського приладдя, листа паперу, отримуючи у кінці графічній витвір.

Коли приходили канікули, як водиться в студентів, хлопці поспішали додому, в рідні краї – хто відразу, а кому випадала доля «відробляти хвости». Т.Г.Шевченко у 1845 р. першим вибрався із столиці в Україну, і доручив І.Гудовському організувати друкування естампів «Живописної України» та

розсилати замовникам. 18 листопада 1845 р. загальні збори Академії мистецтв постановили присвоїти Т. Г. Шевченкові звання некласного художника, таке саме звання І. Гудовський одержав 10 грудня. У зв'язку з тим, що Тараса Григоровича зарахували співробітником Київської археографічної комісії і він не міг залишити Київ, тому Т.Г. Шевченко доручає І. Гудовському одержати його атестат і переслати. На початку січня 1846 р. дипломований художник Іван Гудовський добирається до Києва й орендує квартиру в купця Василя Назаровича Смирнова, тестя Миколи Лєскова. Про місце перебування він сповіщає у листі Тараса Григоровича. Будинок Смирнова стояв на Хрещатицькій базарній площі, боковим фасадом виходив на вулиці Житомирську та Михайлівську. Частина кімнат Гудовський облаштував під друкарню та літографію. — тоді в Києві багато художників-портретистів опановували мистецтво фотографування.[4].

За участь у таємному Кирило-Мефодіївському товаристві 5 квітня 1847 р. при в'їзді в Київ, на правому березі Дніпра, Т. Г. Шевченко був заарештований. Його віддали у солдати із заборонаю писати й малювати. Це був найскладніший період його життя.

У 1848 р. суворий режим Т. Г. Шевченка було тимачово пом'якшено. Його зарахували як художника до складу Аральської експедиції. І у цьому ж році, уперше ми знаходимо у листі Тараса Григоровича до В.М. Рєпніної, з Орської фортеці, прізвище голландського живописця і графіка, видатного художника-реаліста Рембрандта Гарменса ван Рейна, який геніально застосовував ефект світлотіні. Тарас Григорович виводить такі рядки: «Теперь самое тихое и удобное время – одиннадцатый час ночи. Всё спит, казармы освещены одной свечкой, около которой только я один сижу и кончаю несладкое письмо моё, – не правда ли, картина во вкусе Рембрандта?».

За влучними словами українського мистецтвознавця, академіка П.О. Білецького, рембрандтівські ефекти світла, Тарас Григорович, трактує як штучне освітлення свічкою, що в деяких випадках цілком імовірно. У тому й

виявляється геній Т.Г. Шевченка, що він абсолютно своєрідно, по-своєму сприймає манеру великого голландця, не копіює, не повторює, а поглиблює, нюансує, розвиває, збагачує її. Таке самоототожнення Тараса Григоровича з Рембрандтом, дає підстави вважати, що саме від цього часу можна відлічувати початок періоду реалізму у художній творчості майстра [20].

Час після 1848р., видався напрочуд продуктивним та сповненим нових досягнень у художній практиці митця. Майстер виконував натурні пейзажі, жанрові замальовки, портрети, а також звертався до античних і біблійних сюжетів. Водночас мав нагоду пізнати цілком нове для себе природне й історико-етнографічне середовище та оволодіти новими засобами мистецької виразності. Художня мова творів майстра, у ці часи помітно еволюціонувала. Окрім деяких напрацювань попередніх років, у його манері письма й рисунка виявлялися і стверджувалися цілком нові ознаки.

З цього періоду до нас дійшли акварелі: «Пожежа в степу», «Джангисагач», «Форт Карабутак», «Укріплення Іргизкала», «Південний берег півострова Куланди», а також сепії «Шевченко малює товариша», «Портрет невідомого з гітарою».[46, 61](Додаток 15)

Ряд малюнків, з життя казахів, створено в Аральській експедиції, та Оренбурзі. У 1851 р., виконано прекрасний малюнок «Тріо», що відбив характерну для життя казахської сім'ї сценку в юрті. Насолоду від власного співу вдало передано на малюнку «Пісня молодого казаха». Збереглися сепії «Казахський хлопчик розпалює грубку», «Казахський хлопчик на коні», акварель «Казах на коні», багато різних ескізів. Це були перші в казахському живопису твори суворого реалістичного малюнка. Разом з іншими творами, на казахську тему, вони дали підстави видатному сучасному казахському поетові А. Тажибаєву назвати Т. Г. Шевченка «основоположником національного живописного казахського мистецтва». І, недаремно, картинна галерея в Алма-Аті носить ім'я Т. Г. Шевченка. Нащадки тих, кого він намалював, наші сучасники, вважають його одним з перших казахських художників [48].

(Додаток 15).

А у цей час вирує життя у Петербурзі, друзі і знайомі Тараса Григоровича влаштовують своє життя, роблять подальші успіхи у фотографії.

1949 р. А. Деньер закінчив Академію мистецтв і цього ж року розпочав своє існування «Дагеротипний заклад художника Деньера» в одній із будівель на Невському проспекті. Незабаром А. Деньер залишив дагеротип і почав працювати з дуже рідкісним для того часу видом фотографії — вітротипією — зображенням на склі. Частину своїх робіт він розфарбовував аквареллю.

Але й винахідники не сиділи склавши руки і в наступні десятиліття людство очікувало справжнього технологічного прориву в області фотодруку. У 1851 р. англійцем Ф. С. Арчером був винайдений колодіонний спосіб (амбротипія) отримання фотографічних негативних зображень на пластинах з колодіонною емульсією і вже до 1852 р. дагерротипія і калотипія були повністю витіснені колодіонним процесом. Той же Ф. Тальбот, який надрукував першу у світі книгу, ілюстровану фотографіями, в 1853 р. відкривши, що желатин у поєднанні з дворомовокислим калієм після інсоляції робиться нерозчинним, застосував це відкриття для друку фотографії у вигляді гравюри відбитком зі сталевієї пластини. Про використання фотолітографії в 1855 р. заявив Пуатевен, який отримав в Англії привілей на спосіб нанесення на літографський камінь світлочутливого шару. Покриті цим шаром камені піддавалися дії світла через негатив, потім на інсолований шар наносилася жирна літографська фарба, і після літографського гумування камені були готові для друку за літографським способом [36].

У 1853 р. Тарас Григорович вирішує опанувати скульптуру, через заборону малювати, і висловлює бажання займатися гальванопластикою. У листах до С. С. Гулака-Артемівського від 15.06.1853р і 06.10 1853р, він прохає друга поговорити з його давнім товарищем по навчанню К. І. Йохимом, щоб той передав йому який-небудь маленький барельєфік його роботи, як взірець, і

просив порадити своїх простих практичних засобів щодо гальванопластики, бо він, крім фізики Писаревського, нічого не мав [4].

Також Т. Г. Шевченко цікавиться фотографією. У листі до Б.Залеського від 10 06. 1855 р. Тарас Григорович виказує обізнаність у новінках у цій сфері, незважаючи, на віддаленість від Пітербургу. Він порекомендова другу чудову статтю Хотинського і Писаревського про фотографію в “Современнике” за 1852р. Але все ж таки, він не відносив фотографію до мистецтва, тому й писав у листі : “Це справа хімії та фізики, тобі це як художнику зашкодить. Фотографія, як не зваблива, а все-таки вона не укладає піднесеного прекрасного мистецтва”. У Новопетровському укріпленні був період, коли Т. Г. Шевченко виразно заявляв про своє бажання практикувати фотографію. Коли Бр. Залеський повідомив про фотографічний прилад, отриманий із Петербурга М. Цейзиком, та прислав йому з Оренбурга декілька аматорських світлин, зроблених аптекарем, у вигнанця зародилося непереборне бажання повправлятися у світлописі. Він реалізував його з Іраклієм Усковим, його другом, полковником і комендантом фортеці. Онучка Ускова, Є. Литвинова (донька Наталії Ускової), стверджувала, що Тарас Григорович “разом з дідом робив фотографічні знімки” літопис wspomинання о шевченко [4].

І все одно, не зважаючи на захоплення, Тарас Григорович відмовився від щирої турботи іншого свого приятеля, Михайла Лазаревського, який орієнтував його на фотографію як на оптимальний для нього прибуток, доступний після заслання. М. Лазаревський писав поетові з Петербурга: “Тут є добрі знайомі, за допомогою яких можна влаштувати фотографічний і дагеротипний станок і мати шматок хліба на все життя” (лист від 17 січня 1857 р.). Т.Г. Шевченко зразу ж відгукнувся: “Ти мені пишеш про фотографію. Не робіть нічого, брати мої, други мои милые, поки я з вами не побачусь” (лист від 22 квітня, 8 травня 1857 р.) [4].

У листі до А. І. Толстої від 09.01.1857р . Тарас Григорович пише: «Я ... уявив себе на Василівському острові в якійсь віддаленій лінії, у скромній

художній келії про одне вікно, що працює над мідною дошкою (я виключно маю намір зайнятися гравіюванням акватинту. Живописцем я себе вже й уявити не можу) . Далі, уявляю себе вже майстерним гравером, роблю кілька малюнків сепією зі знаменитих творів в Академії та в Ермітажі, і з таким запасом вирушаю в мою милу Малоросію і на хуторі в одного з друзів моїх, скромних шанувальників муз та грацій, відтворюю у гравюрі улюбленого мистецтва. Яка солодка, яка втішна мрія! Яке повне, безтурботне щастя! І я вірю, я відчуваю моє солодке майбутнє. Я присвячую мої майбутні естампи вашому дорогоцінному імені, як єдиній моїй радості, як єдиній причині мого безтурботного щастя» [4].

Як взірць зрілої графічної майстерності можна розглянути серію малюнків «Притча про блудного сина» створену Тарасом Григоровичем у 1856–1857 рр. Ці малюнки, виконані сумішшю туші і бістру, мали стати основою для серії гравюр, яку митець так і не втілив у життя [5] (Додаток 6).

Малюнки виконані майстерно та старанно, з вивірною лінією, акуратним штриховим моделюванням і розтяжками. Усі зображення побудовані довкола головного героя, який, за принципом народної картини чи іконопису, постає центральним об'єктом. Його постать привертає всю увагу. Зображення насичені деталями, однак вони є лише сюжетним наповненням, подробицями ситуації. Оточення є важливим тільки семантично, для передання обстановки і стану головного героя. Світло завжди падає з лівого боку, а то й трохи з-за постаті, щоб виявити м'яку, плавну пластику в найдрібніших деталях. Продуманість і дбайливість виконання, майже коштовна проробленість засвідчують не тільки професійний рівень Т.Г.Шевченко, але й його зацікавленість процесом зображення та виразними засобами. Художник у цьому творі, виконаному наприкінці заслання, втілив увесь масив знань і вмінь, відточених прийомів, які здобув упродовж непростої творчої біографії[5].

Лазаревський Михайло Матвійович клопотав про звільнення Т.Г. Шевченка і одним із перших про це звільнення сповістив: 7 квітня 1857 р.

надіславши постові великодні крашанки, гроші, фарби та лист зі звісткою про помилування.

2.3.Зрілий період творчості. Жанрова спрямованість.

У серпні 1857 р. Т. Г. Шевченко залишив Новопетровськ і рибальським човном дістався до Астрахані, а звідти пароплавом прибув до Нижнього Новгорода . Тут Тарасу Григоровичу довелося затриматися майже на пів року, в'зд до Москви й Петербурга, йому було поки що заборонено. А навесні 1858 р. художник прибуває до Петербурга , де його зустріли друзі та числені прихильники. Червня того ж року, Т. Г. Шевченко, оселився в Академії мистецтв, де жив до самої смерті 10 березня 1861 р. Він вирішив удосконалюватися в гравірувальному мистецтві. Копіював твори видатних майстрів минулого, і працював над власними гравюрами в техніці офорту[4].

Щоб зайнятися гравюрою у великій будівлі Академії мистецтв, йому була відведена маленька з одним вікном, майстерня з антресолями замість ліжка. Гравірувальним класом в Академії мистецтв керували тоді заслужений професор Н. Уткін і талановитий гравер, професор і академік – хранитель естампів в Ермітажі, Ф. Йордан, до порад яких часто прислухався художник.

Протягом 1859 р. Т. Г. Шевченко активно працює в техніці гравюри. Він малював і гравірував копії з офортів Рембрандта, відтворював картини російської живописної школи, був і портретистом. З усіх видів гравірування йому подобалося гравірування на міді міцною горілкою. Майже всі його гравюри цього періоду виконані цим способом. Першими граверними роботами, виконаними в Академії, були: 5 копій з гравюр Рембрандта – «Виноградарі», «Сцена в купецької конторі» та інші.[4](Додаток 5).

5 травня 1859 р. граф Толстой, написав Міністру Імператорського Двору, графу Адлербергу, який майже п'ятнадцять років управляв Поштовим Департаментом, якому і була підпорядкована ЕПДП, про відставного рядового

художника Т.Г. Шевченко, який з дня приїзду до Петербурга, займався з особливим успіхом частиною живописом, а особливо гравіюванням на міді [31].

У квітні 1859 р., Т. Г. Шевченко звернувся до ради Академії мистецтв з офіційним проханням удостоїти його звання академіка, або ж дати йому програму для отримання цього звання і представив на її розгляд свої офорти: «Притча про робітників на винограднику» (за твором Рембрандта) і «Приятелі» – з картини російського художника І. Соколова. Рада постановила визнати його «призначеним в академіки і задати програму на звання академіка з гравіювання на міді». [4].

Також Тарас Григорович починає співпрацювати у сферах фотографії і фотогравюри як зі своїми добрими товаришами по навчанню — які стали визнаними фотографами, так і з молодими учнями — ретушерами, які працювали у фотоательє, або ще навчались у Академії мистецтв, наприклад І.Н.Крамський. Відомо 10 світлин Тараса Григоровича, які збереглися і ще одна, світлина невідомого автора, яка не зберіглася, але є малюнок-портрет зроблений М. Мікешиним. Фотографи які робили світлини це К. Нагорецький, А. Денсьєр, І. Досс, І. Гудовський, О.Шпаківський. Для нас є цікавими світлини І. Досса і А. Денсьєра зроблені у 1858-1859 рр.. [4].

Перша світлина Шевченка з натури, без головного убору, в білій сорочці і темному піджаку, зроблена 1858 р. у фотоательє І. Досса. За цією фотографією І. Рєпін 1888 р. написав портрет Т. Г. Шевченка для Тарасової світлиці — першого народного музею Т.Г.Шевченка на Чернечій горі. Фотографії Т.Г.Шевченка, зроблені І. Доссом, художники Ілля Рєпін, Михайло Гаврилко, Іван Труш, Іван Косинін, Іван Шульга, Антон Серєда, Євген Макаров, Фотій Красицький та інші використовували для створення картин і портретів Кобзаря [53] (Додаток 17).

Друга це світлина Т.Г. Шевченка зроблена в ательє А. Денсьєра у квітні 1859р. На ній поет в смушковій шапці й кожусі. Після смерті Т. Г. Шевченка

художники В. Мате, М. Мурашко, Ф. Красицький й інші користувалися цим знімком для створення живописних, графічних і скульптурних портретів поета. З цього ж фото І. Крамської виконав портрет для засновника однойменної картинної галереї П. Третьякова [53](Додаток 18).

Третя світлина зроблена у квітні 1859р. теж в ательє А. Ден'єра. Тарас Григорович сфотографувався зі своїми друзями Г. Честахівським, братами Олександром та Михайлом Лазаревськими і П. Якушкіним [53](Додаток 19).

Четверта світлина була зроблена у 1859 р. у А. Ден'єра. Це невелика за розміром світлина (9 x 12 см), Шевченко на ній зображений на весь зріст, у смушковій шапці, кожусі і з палицею [53](Додаток 20).

Наприкінці липня 1859 р. Тарас Григорович дістався до Києва. На початку серпня його на кілька днів забрав до себе у гості Іван Гудовський. Приятелі весело провели час, відвідали Володимирську гірку, набережну Дніпра. Завітали й до Києво-Печерської лаври. Т. Г. Шевченко змалював красвид Дальніх печер і Надвірну браму, Іван зробив кілька фотосвітлини.

Того року Т. Г. Шевченко тричі фотографувався в Івана Гудовського. На першому знімку він сидить на стільці у білій сорочці з темною краваткою і темному піджаку. За цією фотографією художник Григорій Цисс 1929 року виконав портрет олією. На другому — сидить на стільці біля столу в білому полотняному костюмі з палицею в руках. Третє фото — погрудне, Кобзар також у білому костюмі з нахиленою вліво головою. Саме з цієї світлини він 1860 року виконав офортний автопортрет. Потім у переписці І. Гудовський який, очевидно, мав із Т. Г. Шевченко розмови на тему фотографічної справи, будучи впевненим у його немалій обізнаності з новою технікою, уклінно просив дізнатися про нові методи фіксування портрета на папері – про весь процес виготовлення позитивного відбитка від початку й до закінчення. Заодно взяти, “де можна придбати і за яку суму пресовий вал для прокатування позитивного фотографічного портрету” (лист за жовтень-грудень, 1859 р.) [4].

Костянтин Карлович Клодт фон Юргенсбург У серпні 1859 р. звернувся до Ради Імператорської Академії мистецтв з проханням удостоїти його звання фотографа Імператорської Академії мистецтв, що дало б йому можливість приступити до виконання замовлень Академії в майстерні. 12 вересня того ж року Рада Академії визначила: «погоджуючись на прохання барона Клодта як художника, який заслужив популярність своїми фотографічними творами <...> випросити на прохання його дозвіл м. міністра імператорського двору» У жовтні 1859 р. він був удостоєний звання фотографа Імператорської Академії мистецтв та отримав право помістити на вивісці фотоательє герб Академії.

У 1860 році А. Денъер удостоюється звання "Фотограф Їх Імператорських Величностей" з правом помістити на вивісці Державний герб. А згодом і стає членом V відділу Імператорського Російського технічного товариства.

На щорічну академічну виставку 1860 р. від Т. Г. Шевченка були представлені п'ять офортів: «Вірсавія» – з картини 1832 р. К. Брюллова, «Дуб» и – з малюнка 1860 р. російського художника А. Мещерського, «Вечір в Альбано поблизу Рима (Ліс)» – з пейзажу 1836 р. російського художника Лебедева, автопортрет і етюд, а також написаний маслом автопортрет. Отримати академічне звання експоненту тодішніх виставок, було нелегко. На виставці 1860 р. було виставлено 370 творів з живопису, акварелі, скульптури, гравірування та архітектури. Роботи всіх конкурентів розглядалися і оцінювалися комісією у складі К. Тона, Ф. Бруні, П. Васіна, А. Маркова, Т. Неффа, Б. Віллевальде, С. Воробйова, П. К. Клодта, П. Уткіна, Н. Піменова, Ф. Йордана та інших [50] (Додаток 2).

У попередньому засіданні академічної ради від 2 вересня 1860 р., Т.Г.Шевченко, поряд з художниками А. Бейдеманом, І. Борніковим, В. Пукиревим, визнаний академіком гравірування «в повагу мистецтва і знань в мистецтві».

4 вересня 1860р. урочисте щорічне зібрання Академії мистецтв присвоїло

Т. Г. Шевченку звання академіка. «Імена Т. Г. Шевченка та інших, новообраних членів Академії, повідомлялося у пресі, проголошені були під сурми і літаври на загальному річному урочистому зібранні Академії конференц-секретарем Ф.Ф. Львовим».

Диплом академіка був підписаний 31 жовтня 1860 р., у ньому говорилося: «С.-Петербурзька імператорська Академія мистецтв, за мистецтво і пізнання в гравірувальному мистецтві, визнає і шанує художника Тараса Шевченка своїм академіком, з правами і перевагами у встановленні Академії, запропонованими. Даний в С.-Петербурзі, за підписанням президента і з додатком друку 1860 року жовтня 31 дня».

У цей період звертає на себе увагу автопортрет зі свічкою за малюнком, виконаним в 1845 році, який Т. Г. Шевченко відшукав у травні 1860 р. Та створив автопортрет у техніці офорту, в якому майстерно передав ефект освітлення – боротьбу світла з темрявою, внаслідок чого твір набув символічного звучання. В цьому автопортреті, густим плетивом різної сили штрихів, підкреслених і об'єднаних шаром акватинта, художник показав, як морок відступає перед переможною силою світла. Лице змодельоване прозорими перехресними штрихами, а одяг зображений сіткою паралельних ліній, які імітують класичну гравюру, виконану різцем [50] (Додаток 1)

Висновки до розділу 2

Отже у 2 розділі ми дослідили вибір творчого шляху Кобзаря детально приділивши увагу художньому обдаруванню Т. Г. Шевченка. Ми побачили, що обдарування митця, у малюванні, йшло ще з дитинства, і визначило його життєвий шлях. З малечку, він проніс у собі любов до рідної природи, рідного краю, до своєї родини. Уся його творчість насичена рідними мотивами, звертається до України, є смислом його життя. Важка наука, у такої складної людини, як В. Ширяев тільки загартувала його, і, зрештою, вивела у орбіту

мистецької еліти Пітербургу. Талант Т. Г. Шевченко, був на стільки яскравим, що такі люди, з високим суспільним статусом, як К. Брюлов і В. Жуковський, вибороли його свободу, у такої жорсткої людини, як П. Енгельгардт. Талановитий юнак, в свою чергу, віддячив блискучим навчанням і здобутками, в роки навчання у Академії мистецтв. Він мав успіх у акварельних творх, освоїв олійний живопис, зробив багато малюнків для ілюстрацій книг, які надрукували, і у пресі про них були схвальні відгуки. Побачили як вплинув технічний прогрес на творчі здобутки молодого митця, він мав змогу вивчати гальванопластику, фотографію, ксилографію, і навіть зробив експериментальне травлення мідної дошки методом гальваноакустики, перенесши свій малюнок «Король Лір» на її поверхню.

Ми побачили, що становлення митця почалося з поїздки в Україну у 1843р. де він багато часу проводив у друкарні Київської лаври, яка серед іншого займалась на той час гальванопластикою. Альбом «Живописна Україна» зроблений у техніці офорт, був потужною практикою для молодого художника, яка вплинула на його майбутнє. Потім були важкі роки заслання з забороною малювати, що дуже обурювало митця, але коли на деякий час заборону було пом'якшено, він виконував натурні пейзажі, жанрові замальовки, портрети, а також звертався до античних і біблійних сюжетів. Ряд малюнків з життя казахів було створено в Аральській експедиції, та Оренбурзі. Це були перші в казахському живопису твори суворого реалістичного малюнка, вони дали підстави назвати Т. Г. Шевченка «основоположником національного живописного казахського мистецтва».

Ми відзначили, що доказом зрілої графічної майстерності є серія малюнків «Притча про блудного сина» створена Тарасом Григоровичем у 1856–1857 рр. вони виконані сумішшю туші і бістру, і мала стати основою для серії гравюр, яку митець так і не втілив у життя.

Ми зрозуміли що, зрілий період творчості прийшовся на 1858 -1861 рр.. коли Т. Г. Шевченко повернувся з заслання. Він малював і гравірував копії з

офортів Рембрандта, відтворював картини російської живописної школи, був і портретистом. Самотужки освоїв техніку офорту, і зробив ряд робіт, які представив на розгляд Академії мистецтв, для дозволу на здобуття ступеня академіка гравірування.

Ми дізналися, що Тарас Григорович навчав молодих художників, з Академії мистецтв, культурі виконання гравюри, яку самотужки розробив, займаючись офортом. Частина з його учнів була фотографами і ретушерами, з якими він із задоволенням співпрацював. З того часу збереглися його світлини, з яких потім його послідовники робили олійні портрети, гравюри, ілюстрації тощо.

РОЗДІЛ 3.

ОФОРТИ Т. Г. ШЕВЧЕНКА ТА ЇХНЯ ХУДОЖНЯ ОСОБЛИВІСТЬ

3.1. Місце графіки у творчості митця

У «Щоденнику» від 26 червня 1857 р. ми знаходимо мрію митця «З усіх витончених мистецтв мені тепер найбільше подобається гравюра. І не безпідставно. Бути хорошим гравером, отже, бути розповсюджувачем прекрасного і повчального у суспільстві. Значить бути розповсюджувачем світла істини. Значить бути корисним людям і до вподоби богу. Прекрасне, благородне покликання гравера». Ця думка пройшла через усе життя Кобзаря. Починаючи від дорогоцінної книжечки з кунштниками, закінчуючи «Букварем южноруським», який він сам склав і видав за свій кошт для діток у 1861 р.

Потребує пояснення різниця між живописом та графікою. Принципова вімінність графіки від живопису полягає в цілком особливому відношенні між зображенням і фоном. Якщо живопис приховує площину зображення, для створення об'ємної просторової ілюзії, то психологічний ефект графіки якраз полягає в своєрідному конфлікті між площиною і простором, між об'ємним зображенням і білою, порожньою площиною паперового листа.

У якомусь сенсі, ілюстрація, це знак, своєрідний ієрогліф, частина сторінки книжки з письменами – плоский орнамент. Звідси можна зробити висновок, що книжкова ілюстрація є і способом мислення й орнаментальним знаком – інакше кажучи, книжкова ілюстрація наближається за своїм характером до письмен. А з цим пов'язано і зовсім особливе, в порівнянні з живописом, ставлення графіки до простору і часу: живопис прагне до просторової ілюзії, графіка їй протидіє, в живопису ми «читаємо» простір з боків до центру і спереду в глибину, в графіці - з центру до країв, без ясного членування планів. З цього стає зрозумілим чому так вабила Тараса Григоровича графіка. Вона є перехрестям його ліричного і художнього покликань.

Робота у артілі В. Ширяєва по розписуванню, плафонів Александринського і Михайлівського театрів, і по виготовленню декорацій надала молодому художнику можливість зрозуміти природу графіки, і дозволила напрацювати професійні навички.

Під час навчання у Петербурзькій Академії мистецтв (з 1838 року) Т.Г.Шевченко виступає і як ілюстратор книжкових видань. Що безсумнівно тішило його серце. Одна з ілюстрацій того часу є особливою, це підготовчий малюнок сепією «Король Лір» для книги Ф. Кобелля «Гальванографія, или Способ производит гальванически медные доски для печатания кистью работанных рисунков», який був основою для створення першого авторського естампа глибокого друку, виконаного Т.Г.Шевченко у новій техніці гальванокаустики, що тоді було дуже престижно. Додаток король лір

Вдалий досвід спонукає Т.Г.Шевченка продовжувати працювати з графікою. Молодий художник поставив собі амбітну ціль створити періодичне видання альбому «Живописна Україна», з 6 естампів глибокого друку, самотужки освоївши техніку офорт. І в нього це вийшло. Зараз ми можемо милуватися ілюстраціями з альбому: «У Києві», «Видубецький монастир», «Судня рада», «Старости», «Казка», «Дари в Чигирині» [5]

У листі з Орської фортеці до В.М. Рєпніної Тарас Григорович, ототожнив себе з голландським художником-реалістом і графіком, Рембрандтом. І це не дивно, бо обставини його життя були далекі від романтики. Такий «маркер» дає дослідникам підстави вважати, що саме від цього часу можна відлічувати початок періоду реалізму у художній творчості майстра [15].

Найкращими зразками цього жанру в доробку Т. Г. Шевченка, періоду заслання, є портрети, виконані сепією та олівцем. У них виявилися ознаки, які простежувалися в більш ранніх олійних портретах та жанрових графічних роботах майстра. Портрети сепією засвідчують значне зростання майстерності, у них простежується еволюція у використанні засобів виразності, тому їм треба приділити особливу увагу. У них проявилися особливості моделювання форми

та світлотіні, застосування додаткових матеріалів, таких як олівець та білило, доповнення графічного зображення живописним контрастом холодного й теплого тонів, які забезпечили точність зображення моделі та створення особливої атмосфери в цих портретах. Детальний аналіз дозволяє простежити, як саме художник формував і відточував свою графічну манеру. До означеного жанру можна зарахувати портрети й автопортрети в побутових сепіях Т.Г.Шевченка: зображення казахів – «Казахський хлопчик розпалює грубку» 1848-1849 рр., «Байгуші» 1853 р., «Казашка Катя» 1856-1857 рр., натурні побутові сцени митця – «Т. Г. Шевченко малює товариша» 1848 р. «Т.Г.Шевченко серед товарищів» 1851 р. [49] (Додаток 7)

Зміни виявилися, по-перше, у відпрацюванні навичок використання світлотіні як головного засобу виразності. У коричневому тональному зображенні сепією відсутня поліхромія, отже художнику не треба продумувати кольорові сполучення для передачі матеріальності. Тому він зосереджується на світлотіні, рівень його майстерності та відчуття тонких монохромних градацій значно підвищується. Моделювання стає дуже скрупульозним, звідси з'являється підкреслений, матеріально відчутний об'єм у зображенні фігури й голови. По-друге, завдяки можливостям сепії та тонкому чуттю митця тональні градації стають дуже тонкими, і художник створює виразні композиції, поєднуючи плавні переходи тону з контрастними плямами.

Цікавою особливістю зображень сепією, виконаних Т. Г. Шевченко, є те, що вони мають паралелі з живописом за ефектами освітлення, характером заповнення аркуша, незвичним для графіки контрастом холодного й теплого та передачею матеріальності. Сепія стає в художника «живописною», він навіть передає такі самі підсилені рефлекси на обличчях портретованих, які ми можемо спостерігати, наприклад, на полотні «Катерина» (1842 р.) [5, 6].

У 1858 р. Т. Г. Шевченко, повернувся із заслання до Пітербургу. І оселившись в Академії мистецтв, вирішив удосконалюватися у гравірувальному мистецтві. Знайшовши для себе в цьому точку опори і спокій, як це і описав

раніше у листі до графині А. І. Толстої.

Він малював і гравірував копії з офортів Рембрандта, відтворював картини російської живописної школи, був і портретистом. З усіх видів гравірування йому подобалося гравірування на міді міцною горілкою. Майже всі його гравюри цього періоду виконані цим способом.

Маючи вже певні навички в роботі, Тарас Григорович, виконує акватинту з роботи іспанського художника Б.-Е. Мурільйо «Свята родина», що сподобалась йому не тільки майстерністю виконання, а й змістом. Надсилаючи в дарунок один з естампів «Святої родини» С. Аксакову, він писав: «Этим не новым способом гравирования у нас никто не занимается, и мне пришлось делать опыты без посторонней помощи. Это мучительно трудно...» Окрім того, у Т.Г.Шевченка не було відповідних умов для роботи з травленням міді кислотами, граверного приладдя. Як засвідчує його знайомий Григорій Честахівський, Тарас Григорович сам вигадував потрібні інструменти для офорта – долотця з різноманітними коліщатками, нарізами тощо. У листі до М. Щепкіна від 13 листопада 1858 р. Тарас Григорович повідомляє: «Як той щирый віл запрягся в роботу, – сплю на етюдах: з натурального класу і не виходжу..!». Навесні 1859 р. Т. Г. Шевченко в Петербурзі створив у техніці офорта підготовлену в сепії власну композицію «Старець на кладовищі». Роботу виконано травленим штрихом, що складається з різноманітних косих, кривих і хвилястих ліній, які, перетинаючись мовби у безладді, бездоганно відтворюють форму, справляючи зорову ілюзію світлотіні. Художник доповнив травлені штрихи легким тоном акватинти. Зображення стало привабливішим, а образ старця більш виразним. Його величаве, вдумливе лице схоже на обличчя філософа, контрастує з жебрацьким одягом. Постаті другого старця, що сидить неподалік, Т. Г. Шевченко надав власної портретної схожості. Митець звертається до творів відомого голландського художника Рембрандта. Щоб вивчити його манеру виконання офортів, копіює роботи «Читець», «Лазар Клап», «Автопортрет із шаблею», виконує сепію й гравюру з олійної роботи

«Притча про робітників на винограднику». Ця картина привабила художника своїм змістом. Виконує естамп з роботи художника І. Соколова «Приятелі». У поєднанні офорта з акватинтою він за короткий термін виконує низку творів на власні композиції, ряд автопортретів з фотографій [4] (Додаток3).

Виконані роботи не залишилися без уваги. По запиту Тараса Григоровича Рада Академії Мистецтв ухвалила визнати його «призначеним в академіки» 16 квітня 1859 р. І також міністр імператорського двору граф Адлерберг прийняв рекомендації від графа Ф. П. Толстого., залучивши Т. Г. Шевченка до співпраці у ЕПДП. [33]

Приставши на пропозицію графа Адельберга Тарас Григорович у ЕПДП радо співпрацював із фотографами, ретушерами, художниками, граверами, навчаючи їх своїй культурі виконання офорту, яку він освоїв самотужки. Тому що саме офорт дає основні навички роботи з гравюрою, які можна розповсюдити і на інші види гравюр і фоторобіт, з якими працюють у поліграфії. А також він сам брав їх опит приймаючи участь у сумісних розробках передових технологій для масового друку, таких як геліогравюри, фототіпії, фотолітографії, автотипії, які скоро стали основою нового етапу у розвитку художньої репродукції. У галузі плаского друку навіть з'явилася нова посада ретушер-гравер, це художник високого класу, який може за допомогою спеціальних приладів виправити недоліки свіжевитравлених дошок. А також були визначені вимоги до друкаря, він мав бути обізнаний у художній справі, тому що від протирання дошки, більш менш ретельного заочування фарби і залишення легкого тонового нальоту на верхній поверхні дошки залежало отримання відбитків різної сили і варіювання тих або інших ефектів. [8,35, 55]

І звісно він цілком заслужено був визнаний академіком гравірування 4 вересня 1860 р. легко витримавши потужну конкуренцію, «зважаючи на майстерність і знання в мистецтві».

3.2 Офорти Т.Г. Шевченко як феномен української графіки.

Чим же цінний графічний спадок Т.Г.Шевченко? Що такого особливого є у гравюрі?

Через високий рівень деталізації, яку може зробити гравер, підробка гравірованих малюнків практично неможлива. Тому за допомогою цієї техніки виготовляються матриці для друку грошей, чеків, облігацій та інших цінних паперів.

І от тут ми ступаємо на скриту від сторонніх очей територію – розвиток репродукційної гравюри Російської Імперії забезпечив саме Т.Г. Шевченко, але це деякий час було державною таємницею.

Але ж як так сталося і чому?

Робота у Експедиції Підготовки Державних Паперів (підприємстві у Російській імперії, що випускало паперові грошові знаки, облігації, гербовий папір та іншу захищену продукцію) вимагала суворого збереження таємниці [33]

Російська імперія потребувала такого обдарованого майстра, як Тарас Григоровч, обізнаного у фотографії, гальванопластиці, гравіруванні і малюванні. Особливо з огляду на те, що майже всі гравери, за спогадами Йордана, яких було відіслано на навчання у Європу, померли від тогочасної епідемії холери. У 1857 р. помер академік К.Я. Афанасьєв, який був наставником граверів ЕПДП. Кримська війна 1853-1856 років, примусила Російську Імперію втратити майже мільярд рублів, і ЕПДП було доручено збільшити випуск цінних паперів, для відшкодування збитків для казни. У штаті ЕПДП було 6 граверів по металу, які робили гравюри у техніці «сухої гли», і 2 літографа, які не могли швидко впоратися з надто великими об'ємами робіт, яких потребувала держава. Треба було застосовувати технології гравірування, які б значно скоротили час на виготовлення матриць, і не погіршили би якість граверної роботи. Таким вимогам відповідав офорт, і техніка гальванографії (техніка виконання схожа на

офортну, тільки замість різця поглиблення у металі робить електричний струм). І, дійсно, на той момент, ніхто, крім Т.Г.Шевченко, не володів мистецтвом офорту, у такій мірі, щоб бути корисним державі, і він був обізнаний у гальванографії [4, 7, 33].

Талановитий майстер самотужки розробив культуру виконання гравюри. Культура виконання гравюри (своєрідні методичні вказівки) як і взагалі культура ремісничої праці, досягається не відразу. Вона переймається учнями у майстра у процесі спільної роботи. У поняття «культура виконання» включаються не тільки індивідуальні прийоми майстра, але перш за все відношення до справи, манера поведінки в майстерні. Ставлення до предмету в учнів повинно перерости формальні рамки, має відбуватися поступове проникнення в суть процесів, повинна сформуватися жива зацікавленість в роботі над гравюрою. Без переживання всіх етапів підготовки і обробки друкованої форми неможлива творча робота в матеріалі [33].

Його культура виконання гравюри була на стільки ефективною і зрозумілою, що його сучасники, такі як М.О. Мікешин, І.М. Крамської, І.П.Пожалостін і багато інших змогли її перейняти і використовувати у своїй мистецькій діяльності, і поширювати серед своїх учнів [8, 32,36,55].

Успіх Т.Г. Шевченка у офорті позначився на справах ЕПДП. У 1861 р. були значно розширені і переобладнані художня, гальванопластична, гільошїрна і фотографічна майстерні, вперше освоєно виробництво вітчизняних поштових марок, освоєно випуск поштових конвертів, вперше в Експедиції став застосовуватися спосіб геліографії, постійно розширювалося застосування електрики для технічних цілей. В результаті проведеної модернізації значно підвищилася якість продукції, що випускалася. ЕПДП вперше стала учасницею Всесвітніх виставок. В Лондоні у 1872 році вона завоювала золоту медаль «За високе мистецтво виготовлення знака», у 1878 році в Парижі ЕПДП були присуджені золота медаль і почесний диплом «За поліграфічне мистецтво» [33].

Потужний імпульс отримало і художнє співтовариство. У 1871 було засноване товариство аквафортистів в Петербурзі А. І. Сомовим, що працювало в техніці офорту. Серед членів були переважно передвижники – Н. Н. Ге, М.К.Клодт, І. Н. Крамської, Г. Г. Мясоєдов, К. Л. Савицький, І. І. Шишкін, воно зіграло відому роль в поширенні офорту в Російській імперії. Доречі частина членів цього товариства, теж співпрацювала з ЕПДП [33].

Праця майстра живе й по наш час. Вона лежить у основі гравірувальної справи Російської імперії, СРСР, країн СНД, та, безумовно, України. Виходячи з цього вірно буде сказати, що графіка навкруги нас, це постійне звертання до мистецької графічної спадщини Тараса Григоровича.

Тарас Григорович Шевченко заклав основи масового тиражного мистецтва Російської імперії [33]. Послідовники Тараса Григоровича продовжували удосконалювати поліграфічні технології, залишаючись незмінно у реалістичному фарватері майстра. ЕПДП у своїх надрах розробила передові технології для масового друку, такі як геліогравюри, фототипії, фотолітографії, автотипії, які скоро стали основою нового етапу у розвитку художньої репродукції. На 1897 рік всіх закладів друкарської справи (друкарень, літографій, металографії, ксилографій, фототипії, фотоцинкографій і окремих ручних друкарських і літографських верстатів) в Російській імперії (без Фінляндії) стало 1958 в тому числі в Петербурзі - 255, Москві - 212, Варшаві - 143, Вільно - 22, Києві - 22, Одесі - 55, Казані - 15, в губерніях: Харківській - 29, Тифліській - 54, Полтавській - 36, Петроковській - 44, Пермської - 37, Орловської - 34, в Області Війська Донського - 41, Нижегородської - 30, Ліфляндській - 49, Волинській - 27. Це означало покращення якості друкарської продукції, значного здешевіння і доступності для більшої кількості людей. Послідовники Т.Г. Шевченка, у повній мірі виконали бажання майстра дістати шедеври мистецтва з закромів аристократів, і показати їх людям. У деякій мірі Т.Г. Шевченко зіграв роль Прометея, давши змогу людям отримати полум'я знання.

Висновки до розділу 3

У 3 розділі ми приділили більш детальну увагу графічній спадщині митця.

Місце графіки у житті митця було провідним, він вважав, що з усіх мистецтв йому найбільше подобалася гравюра. Хороший гравер для нього був розповсюджувачем прекрасного і повчального у суспільстві, ніс світло істини, був корисним людям і до вподоби богу.

Ми змогли простежити віхи які допомагали становленню Тараса Григоровича як гравера: це робота у В.Ширяєва, робота над ілюстраціями під час навчання у Академії мистецтв, робота з гальванокаустикою, створення альбому «Живописна Україна», перехід під час заслання у до критичного реалізму у малюванні, це і роботи аквареллю, олівцем, сепією.

Ми зрозуміли, що після повернення з заслання у 1858 р. Тарас Григорович багато працює у маленькій кімнатці у Академії мистецтв з живописом і гравіруванням. Самотужки опановує техніку офорту. Академія мистецтв відзначила його успіх, і призначила йому програму на здобуття ступеня академіка гравірування, і невдовзі він став співпрацювати з ЕПДП, закритим секретним державним закладом, який випускав цінні папери, грощі, поліграфічну продукцію, і приймав участь у передових розробках у галузях фотографії, поліграфії, гальванопластики. Його співробітниками стали фотографи, ретушери, художники, гравери, вони вчилися у Тараса Григоровича, мистецтву офорту, для того щоб освоїти основні навички роботи з гравюрою, які вони могли частково застосовувати і на інших видах гравюр і фоторобіт, з якими працюють у поліграфії. Навіть виникла нова посада гравер-ретушер у друкарській діяльності, яку міг обіймати тільки художник високого класу.

Далі ми побачили, чому офорти Т. Г. Шевченка є феноменом української графіки. Важливо зазначити що через високий рівень деталізації, яку може зробити гравер, підробка гравірованих малюнків практично неможлива. Тому за

допомогою цієї техніки виготовляються матриці для друку грошей, чеків, облігацій та інших цінних паперів. Працюючи самотужки над технікою фотурі Т.Г.Шевченко розробив культуру виконання гравюри. Вона була настільки ефективною і зрозумілою, що його учні, такі як М.О. Мікешин, І.М. Крамської, І.П.Пожалостін і багато інших змогли її перейняти і використовувати у своїй мистецькій діяльності, і поширювати вже і серед своїх учнів, що й забезпечило розвиток репродукційної гравюри у Російській Імперії.

Ми дослідили, як успіх Т.Г. Шевченка у офорті позначився на справах ЕПДП. У 1861 р. були значно розширені і переобладнані майстерні, освоєно виробництво поштових марок і конвертів, вперше стали застосовуватися засоби науково-технічного прогресу, такі як електрика, фотографія, гальванопластика для технічних цілей у великих, промислових масштабах. В результаті проведеної модернізації значно підвищилася якість продукції, що випускалася. ЕПДП вперше стала учасницею Всесвітніх виставок.

Ми побачили, який потужний імпульс отримало і художнє співтовариство. У 1871 було засноване товариство аквафортистів в Петербурзі А. І. Сомовим, що працювало в техніці офотурі. Його членами були – Н. Н. Ге, М.К.Клодт, І.Н.Крамської, Г. Г. Мясоєдов, К. Л. Савицький, І. І. Шишкін, воно зіграло визначну роль в поширенні офотурі. Доречі частина членів цього товариства, були учнями, або добрими друзями Кобзаря, за його життя і теж співпрацював з ЕПДП.

Ми зрозуміли що праця майстра живе й по наш час. Вона лежить у основі гравірувальної справи Російської імперії, СРСР, країн СНД, та, безумовно, України. І опосередковано ми кожного дня звертаємося до його мистецької спадщини, тому що нас кожного дня оточує графіка.

Ми дізналися, що Тарас Григорович Шевченко заклав основи масового тиражного мистецтва Російської Імперії. І послідовники Тараса Григоровича продовжували удосконалювати поліграфічні технології, наслідуючи творчу

манеру майстра. ЕПДП у своїх надрах розробила передові технології для масового друку, завдяки яким пішов розвиток художньої репродукції.

Ми дослідили, що на 1897 р. всіх закладів друкарської справи стало 1958. Здешевшання поліграфічної продукції призвело до того, що прості люди отримали доступ до знань і краси витворів мистецтва, які раніше були тільки з-поміж аристократів. І отже, Тарас Григорович виконав у повній мірі свою місію бути корисним людям.

РОЗДІЛ 4. ШЕВЧЕНКІАНА В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

4.1.Постать Т.Г. Шевченка у образотворчому мистецтві

Образотворче мистецтво, це відображення суцього у вигляді різних образів, зокрема таких як художні образи на площині (графіка, живопис тощо) та в просторі (скульптура).

Для того, щоб зрозуміти яке місце займає Тарас Григорович у образотворчому мистецтві, треба дослідити, яка пам'ять у суспільстві залишилася по ньому.[7, 44]

Т. Г. Шевченка називають духовним батьком українського народу. Адже він присвятив своє життя збереженню і поширенню самобутньої української культури, і він тісно пов'язаний зі стародавньою православною козацькою культурою і звичаями України. Визнають, що його творчість сприяла розвитку й встановленню нової української літератури. Для людей він видатний український поет, прозаїк, драматург, художник, політичний і громадський діяч. Все його життя і творчість були присвячені українському народу. Він є творцем ідентичності українського народу та знаковою постаттю національної пам'яті України.[7,11,56].

Після 1991 р. образ Т. Г. Шевченка дещо переосмислили. Довгі роки Тараса Григоровича зображали виключно канонічно, або як молоденького худорлявого хлопця, або як поважну літню людину з тяжким поглядом. Але з часом, особливо після 2014 р. образ почав помякшуватися, знаходити нові втілення, і навіть став символом протесту [1, 25].

Перші зміни у переосмисленні образу відразу впадають в очі, у царині монументального мистецтва. Передусім це пам'ятники де Т. Г. Шевченко молодий, вони знаходяться у м.Дніпрі (уст. 2015р), на території усадьби

Лизогубів у сел.Седневі (уст 2013р), у м.Прилуки (уст. 2015р), у м.Вишгороді (уст. 2021р), м.Васильків (уст.2021р), а самий визначний пам'ятник у м.Ірпінь (уст. 2017р).(Додаток 21) У 2006 р. у с.Моринці Звенигородського району Черкаської обл. встановили пам'ятник матері Тараса Григоровича Катерині Акимівні Шевченко(Бойко) де малий Тарас на руках у матері.[34].(Додаток 22)

Ще один новітній вид монументального мистецтва, де використовується або сама постать Тараса Григоровича, або образи його мистецької спадщини це мурали. Це вже давно не заняття для вандалів. Сьогодні стріт-арту (від англ. street art – вуличне мистецтво) присвячують фестивалі та престижні конкурси, а художник може отримати легальний дозвіл на прикрасу стін своїми роботами.[34].

Один з найвідоміших в Україні муралів із портретом великого Кобзаря прикрашає фасад 16-поверхового будинку у Харкові. Намальований портрет був у 2014 р. та присвячений 200-річчю від дня народження поета. На створення цього мурала пішло близько трьох тижнів та понад 900 аерозольних балончиків. Площа портрета складає 570 кв. метрів. Портрет Шевченка у Харкові внесено до Національного реєстру рекордів України як найбільшого портрета на стіні житлового будинку.[22](Додаток 27).

У Івано-Франківську дещо незвичній образ Тараса Григоровича зображено на муралі – поет у військовій формі, у руках – джавелін, збоку цитата з поеми “Кавказ”: “Борітеся – поборете! Вам Бог помагає!”. Мурал написаний 2022 р. на пам’ятці архітектури, що на вулиці Коновальця. Автор муралу – франківський митець Роман Бончук. [16](Додаток 23)

У центрі Ірпеня до Дня Незалежності у 2023 р. створили мурал із копії картини Т. Г. Шевченка "Катерина". Це найбільший мурал у світі, присвячений картині Тараса Григоровича. Автори мурала — художній колектив на чолі з художницею Катериною Ведмідь.[15](Додаток 24)

Графіті "Ікони Революції"(стріт-арт) у Києві на будівлі № 4 на вулиці Грушевського художник з псевдонімом «Sociopath» намалював 10 лютого 2014

року під час обстрілу Майдану. Це три "Ікони революції" з портретами та цитатами Л.Українки, І.Франка та Т. Г. Шевченка. Саме це графіті зробило Т.Г.Шевченко символом протесту, і надихнуло молодих митців нового часу на переосмислення постаті Кобзаря, і на створення цікавих, реалістичних, іронічних, подекуди скандальних, витворів мистецтва. Графіті на Грушевського №4 є пам'яткою історії згідно з наказом Мінкультури від 15.10.2014 № 869.[23](Додаток 25)

Полтавський художник Юрій Шаповал створив серію картин під назвою "Григорович", головним героєм якої є Т. Г. Шевченко. На одній з картин Кобзар робить селфі на iPhone, на іншому полотні він з шинами та каністрою бензину їде автостопом до Москви, на третій – несе службу в зоні АТО, на четвертій – стоїть у розкішному білому пальто із собачкою на руках. Першою роботою в серії стала картина "Григорович проти"(2014, полотно, олія). Тарас Григорович зображений на ній, як активний учасник Майдану. Ця картина згодом з'явилася на поштовій марці, яку випустили представники української громади Нової Зеландії. Наразі картини Ю. Шаповала зберігаються у Національному музеї Тараса Шевченка у Києві. Зараз у серії "Григорович" 12 робіт.[14](Додаток 26)

Ю. Шаповал проти консервативних образів поета: "Старий образ Тараса Шевченка – образ такої сільської напівграмотної людини в кожусі і шапці – нав'язувався комуністичною пропагандою. Але, якщо подивитись глибше біографію поета, то можна побачити, що він жива людина, а радості життя йому зовсім не чужі".

У лютому 2019 р. Національний музей Тараса Шевченка та метрополітен організували виставку «Квантовий стрибок Шевченка. Метро» художника Олександра Грехова. В межах виставки на станції метро «Тараса Шевченка» українського поета зобразили в образах відомих культурних та наукових діячів, а також анімаційних персонажів у дещо незвичному вигляді для суспільства. Ця виставка визвала бурхливий скандал у суспільстві. Навіть націоналіст Юрій Павленко (Хорт), пошкодив виставку у метро пояснивши свій мотив тим, що

експозиція «образила його національні почуття». Тоді суспільство розділилося — одні підтримували експеримент митця і засуджували вандалізм, а інші вважали, що класика української літератури недоречно зображувати у такому форматі. Після Києва виставка мала «поїхати» до Львова та Вінниці, але покази скасували. Виставку достроково закрили, а Олександр Грехов виклав постери у відкритий доступ.[10,13,24](Додаток 28)

Проект мав продовження. І у лютому-березні 2021 р. у Житомирі знов пройшла персональна виставка ілюстрацій художника. Вона називається «Десять облич Лесі» і показує українську поетесу Лесю Українку в образах відомих митців різних країн та епох.

Художник вважає, що не треба робити «забронзовілі пам'ятники» з відомих людей і здувати з них пил тільки в пам'ятні дати. «Нова серія картин, вона про те, що треба вписувати український контекст у світовий через мистецтво та традиції інших країн. Треба заново відкривати наших героїв зараз, не озиратися постійно на минуле», — пояснює художник.[12,26]

3.2.Шевченкіана на українських вебінарах

Вебінар (англ. webinar) — спосіб організації зустрічей онлайн, формат проведення семінарів, тренінгів та інших заходів за допомогою Інтернету.

Вебінари з шевченкознавства в Україні отримали розповсюдження переважно у освітньому середовищі. Не зважаючи на те, що вебінари, як засіб дистанційного навчання були введені наказом МОН ще у 2013 році популярність їх використання зростає тільки у 2019-2023 рр..

В нас є приклади таких вебінарів, що вже стали культурними подіями, і продовженням шевченкіани у інтернет-простір.

Онлайн-школа "На Урок" провела 11.03.2019 р. Вебінар: ТГШ205: Таємниця генія Шевченка” з нагоди 205-й річниці з дня народження Тараса

Григоровича Шевченка. Спікер: Ганна Сукачова. На вебінарі розглядался творча спадщина Кобзаря, і цікаві факти з біографії письменника.[3]

19 січня 2021 р. відділ шевченкознавства Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка НАН України провів науковий вебінар «Шевченкові повісті в європейському літературному контексті» до 100-річчя від дня народження співробітниці Інституту літератури ім.Т. Г. Шевченка Лариси Кодацької (1921–1995).

Спікер Дмитро Єсипенко у презентації «Лариса Кодацька: за сторінками особової справи» окреслив основні етапи біографії та наукової кар'єри дослідниці.

Спікер Станіслав Росовецький доктор філологічних наук, зробив доповідь «Дві оцінки Сергія Аксакова щодо Шевченкової повісті “Прогулка с удовольствием и не без морали”» яка стала спробою відповісти, зокрема, на питання: що сподобалося Аксакову в першій частині «Прогулки...» і чому?

Спікер Денис Чик Доктор філологічних наук, професор кафедри іноземних мов і методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім.Т.Шевченка зробив доповідь «Від архаїчного міфу до сімейного бунту: повість “Близнецы” Тараса Шевченка та роман “Oliver Twist” Чарльза Діккенса як жанрові модифікації педагогічного роману» серед іншого вважає визначальним для героїв названих творів не виховання родини, а вплив середовища, що формує їхні особистості.

Спікер Олександр Боронь у доповіді «Повість Тараса Шевченка “Варнак” і роман Віктора Гюго “Клод Ге” у типологічному зіставленні» дійшов висновку, що поширене в науковій літературі зближення обох творів видається не зовсім виправданим.[18]

04.06.2021 р. відбувся вебінар «Громадянсько-патріотичні ідеї Тараса Григоровича Шевченка в соціокультурному та освітньому просторі України – 2021». Організаторами вебінару виступили Кафедра ЮНЕСКО «Неперервна

професійна освіта XXI століття» та Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Учасниками вебінару стали різні заклади загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, фахової перед вищої освіти, вищої освіти, громадські організації, музеї та заповідники України, а саме: Інститут літератури імені Тараса Шевченка НАН України, Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О.Сухомлинського, Київський професійно-педагогічний коледж імені Антона Макаренка, Бердичівський педагогічний фаховий коледж Житомирської обласної ради, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області, Гімназія-інтернат № 13 м. Києва, Лелюхівська загальноосвітня школа I-II ступенів Новосанжарської територіальної громади Полтавської області, Національний заповідник «Києво-Печерська лавра».

Спікерами вебінару виступили відомі українські державні та громадські діячі, дипломати, музеєзнавці, краєзнавці, народні художники України, науковці, а саме:

Мовчан Павло Михайлович – голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка «Тарас Шевченко в кіномистетві»

Гальченко Сергій Анастасійович – кандидат філологічних наук, заступник директора Інституту літератури імені Тараса Шевченка НАН України, лауреат Державної Премії в галузі освіти 2017 року «Рукописи і друковані видання творів Тараса Шевченка»

Ліховий Ігор Дмитрович – український державний та громадський діяч, дипломат, музеєзнавець, краєзнавець, культуролог, історик української культури, Міністр культури та туризму України (2005–2006) «Сакральний Тарас Григорович Шевченко»

Гайдамака Анатолій Васильович – народний художник України, лауреат Державної премії імені Шевченка, заслужений діяч мистецтв України, член-кореспондент Національної академії мистецтв України, монументаліст «Музеєфікація образу Шевченка»

Франчук Валерій Олександрович – народний художник України, лауреат Національної премії України імені Тараса Григоровича Шевченка «Кобзар у творах Валерія Франчука»

Філіпчук Георгій Георгійович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, почесний доктор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, заступник голови Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка «Педагогічні ідеали Тараса Шевченка і сучасність».

Модератором вебінару виступила Лук'янова Лариса Борисівна (доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України).[17]

Київська Мала академія наук 22.06.2022 р. провела Вебінар на тему: «Тарас Шевченко — архітектура слова». у рамках "Музейного марафону — 2022" Спікер: Зубар Михайло Віталійович, кандидат історичних наук, завідувач відділу розвитку Національного музею Тараса Шевченка розповів про проблеми Національного музею Тараса Шевченка і шляхи їх вирішення, про нове прочитання картини «Катерина» Т.Г.Шевченка, про розширення експозиції присвяченої поезії Кобзаря.[2]

Маріупольський державний університет, провів серію вебінарів у рамках програми Міжкафедрального тижня культурних ініціатив «Шевченківський тиждень» з нагоди 209 річнці народження Т.Г. Шевченка.

06.03.2023 р. вебінар «Шевченківське коло»

Спікер: Ю. Сабадаш , докторкакультурології , професорка, завідувачка кафедри культурології Маріупольського державного університету «Т. Шевченко у культурі сучасної України»

Спікер: І. Мельничук, в. о. завідувачки кафедри української філології, кандидатка філологічних наук, доцентка Маріупольського державного університету «Тарас Шевченко-живописець: світоглядно-мистецькі та естетичні домінанти творчості»

Спікер: Ю. Нікольченко, Заслужений працівник культури України, доцент, доцентфедри культурології Маріупольського державного університету «Творча візія Т. Г. Шевченка у курсі лекцій з історії української культури для студентів спеціальності 034 Культурологія Маріупольського державного університету»

Спікер: С. Янковський, доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри культурології Маріупольського державного університету «Рефлексія прометеївської міфології в поемі “Кавказ” (1845)»

Спікер: О. Демідко, кандидат історичні наук, доцент кафедри культурології Маріупольського державного університету «Особливості популяризації творчої спадщини великого Кобзаря у Маріупольському музично-драматичному театру ім. Т.Шевченка»

Спікер: І. Матюшин, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОП «Культурологія» спеціальності 034 Культурологія кафедри культурології Маріупольського державного університету «Трансгресія в Шевченківській поїстики »

07.03.2023 р. вебінар «Студентська панельна дискусія» приймали участь студенти (бакалаврського) рівня Маріупольського державного університету різних спеціальностей.

07.03.2023 р. вебінар «Шевченківський магістеріум» приймали участь студенти (магістерського) рівня Маріупольського державного університету різних спеціальностей.

10.03.2023 р. Міжкафедральний колоквіум вебінар «Тарас Шевченко містерія “Великий льох”: спроба прочитання»

Модераторка: Ю. Сабадаш, завідувачка кафедри культурології МДУ, докторка культурології, професорка

Спікери: І. Мельничук, в. о. завідувачки кафедри української філології, кандидатка філологічних наук, доцентка

С. Янковський, доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри культурології

06.03.2023 р. Культурно-дозвіллевий захід вебінар Майстер-клас «Інтерпретація жіночого образу у живописі Т. Г. Шевченка» Спікер: Н. Мараховська, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри романо-германської філології Маріупольського державного університету

10.03.2023 р. вебінар Культурно-мистецький проєкт «Мрії Тараса»

Спікер: О. Сладков, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Культурологія, культурне розмаїття та розвиток громади» спеціальності 034 Культурологія кафедри культурології Маріупольського державного університету

Спікер: М. Сладкова, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Культурологія, культурне розмаїття та розвиток громади» спеціальності 034 Культурологія кафедри культурології Маріупольського державного університету

Арт-квест «Художня спадщина Тараса Шевченка»

Спікер: О. Юр, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП «Культурологія, культурне розмаїття та розвиток громади» спеціальності 034 Культурологія кафедри культурології Маріупольського державного університету

Презентація культурно-мистецького проєкту «Репліка» (творення арт-об'єкту за результатами виконання навчальних завдань із вибіркової дисципліни загальної підготовки «Культура мережевого спілкування»)

Спікер: С. Янковський, доктор філософських наук, доцент кафедри культурології.[54]

Інститут післядипломної освіти Київського університету Бориса Грінченка 09.05.2023 р. провів вебінар «Українська педагогіка в персоналіях: Тарас Шевченко».

Спікери вебінару: Наталя Петрошук, кандидат педагогічних наук, доцентка Інституту післядипломної освіти Київського університету Бориса Грінченка; Оксана Матвійчук, кандидат педагогічних наук, доцентка Інституту післядипломної освіти Київського університету Бориса Грінченка; Олександр Міхно, доктор педагогічних наук, директор Педагогічного музею України; Вікторія Бондаренко, старша наукова співробітниця Педагогічного музею України.

У ході вебінару учасники дізналися про погляди Тараса Шевченка на освіту і виховання, про Шевченків Буквар, про зміст журналу «Вільна українська школа» (1918, березень), який присвячено темі «Тарас Шевченко й українська школа»[19].

4.3. Мистецька спадщина Т.Г.Шевченка і проблематика розвитку сучасного українського живопису

У художньому академічному середовищі України мистецька графічна спадщина Т.Г.Шевченка, займає головне місце. Доказом цього є «Методичні рекомендації до завдань з офорта для студентів-графіків I курсу НАОМА». Рекомендації вказують, що «Найкращі зразки штрихового офорта пов'язують з такими видатними художниками, як Рембрандт і Т. Шевченко. Отож вивчення творчого спадку великих майстрів, виконання копій офортів є серйозною

школою. Спершу потрібно уважно вивчити та відчутти «штрихову мову», проаналізувати вибраний для копіювання твір. Відтак зробити ксерокопію або звичайну кальку з репродукції роботи майстра».[28]

Мистецька спадщина Тараса Григоровича пройшла червоною ниткою через життя і творчість українських художників, і зберіглась по наш час, щедро живлячи образотворче мистецтво нашої країни.

Мистецтво – це сфера, яка постійно розвивається, відображає та формує культурні, соціальні та технологічні зміни. У 2023 р. Можна було спостерігати кілька нових тенденцій, які переосмислюють світ мистецтва. Поєднання традиційних технік з інноваційними технологіями, інтеграція тем соціальної справедливості та розвиток віртуальної та доповненої реальності – це лише деякі з багатьох течій, які змінюють наш мистецький ландшафт.

У нашому все більш взаємопов'язаному світі мистецтво – це не ізольована дисципліна, а складна взаємодія з численними гранями людського існування. Сьогодні українські митці опираються на ширшу палітру натхнення, об'єднуючи різні елементи з різних областей, щоб створювати роботи, які резонують на багатьох рівнях. Від переосмислення класичних форм із сучасним відтінком до винаходу абсолютно нових засобів — світ мистецтва знаходиться на передньому краї захоплюючої нової сфери. Занепокоєння навколишнім середовищем, політична активність і оновлена увага до культурної ідентичності підживлюють творчість, породжуючи мистецтво, яке є не лише естетично привабливим, але й має глибоке значення.

Крім того, глобалізація арт-ринку та демократизація мистецького вираження через цифрові платформи змінюють спосіб виробництва, споживання та оцінки мистецтва. Межі між професійним і аматорським, високим і низьким мистецтвом, фізичним і віртуальним простором стираються, а на їхньому місці з'являється більш інклюзивна та динамічна мистецька екосистема.

Оскільки ми переживаємо це захоплююче сьогоднішнє, це дослідження тенденцій і можливостей світу мистецтва в 2023 р. слугує як миттєвим знімком, так і запрошенням до взаємодії з мистецтвом по-новому та глибоко. Це подорож, яка обіцяє бути такою ж різноманітною, складною та збагачувальною, як саме мистецтво, відкриваючи двері до несподіваних відкриттів і потужних зв'язків.

Еко-мистецтво. Еко-мистецтво набирає популярності як важлива тенденція, що відображає зростаючу свідомість щодо здоров'я планети. Художники все більше використовують екологічні матеріали та зосереджуються на темах, які висвітлюють екологічні проблеми, створюючи глибший зв'язок між мистецтвом і природою.

Мистецтво для боротьби з кліматом. Сучасні художники також використовують свої платформи для підвищення обізнаності про зміну клімату, залучаючи аудиторію надихати на дії та відповідальність. Ця тенденція до активізму в мистецтві, ймовірно, буде розширюватися, переплітаючи мистецтво з глобальними викликами та суспільними цілями.

Подолання кордонів. Художники дедалі частіше співпрацюють поза географічними та культурними кордонами, сприяючи почуттю глобальної спільноти. Ця співпраця створює діалоги, співпереживання та взаєморозуміння, що відображає більш взаємопов'язаний і взаємозалежний світ.

Мистецтво як соціальний коментар. Із зростанням уваги до соціальної справедливості, прав людини та політичної активності мистецтво стає засобом коментарів і змін. Митці використовують свою творчість, щоб висловити занепокоєння, спонукати до роздумів і надихнути на суспільні перетворення.

Мистецтво міського типу та мурали. Міське мистецтво виходить за межі традиційних галерей, перетворюючи громадські простори та залучаючи ширші громади. Ця тенденція демократизує мистецтво, робить його доступним і актуальним для всіх, збагачує міський ландшафт і сприяє громадянській гордості.

Інтерактивні інсталяції. Інтерактивні інсталяції заохочують участь і залучення глядачів, стираючи межі між художником і аудиторією. Ця тенденція підкреслює досвідний аспект мистецтва, дозволяючи людям стати активними учасниками мистецького процесу.

Поєднання традиційного та сучасного. Художники відкривають нові горизонти, поєднуючи традиційні засоби з сучасними техніками. Це поєднання старого та нового створює інноваційні твори, які поважають традиції та сприймають динамізм сучасної епохи.

Експериментальні методи. Прагнення до унікальності та інновацій спонукає художників досліджувати експериментальні техніки, розсуваючи межі творчості. Цей експеримент відкриває нові шляхи для вираження та розширює визначення самого мистецтва.

Віртуальна реальність (VR) і доповнена реальність (AR). Інтеграція VR і AR у світ мистецтва змінює не лише сприйняття мистецтва, але й те, як його створено. Художники використовують ці технології, щоб занурити глядачів у свою роботу, пропонуючи багатовимірний досвід, який виходить за рамки традиційних засобів.

NFT і цифрове право власності. Вибух Non-Fungible Tokens (NFT) революціонізував концепцію власності на мистецтво. Художники тепер можуть монетизувати свої цифрові роботи та охопити глобальну аудиторію. Зростання NFT, ймовірно, триватиме, розсуваючи межі та піднімаючи питання щодо автентичності та цінності в епоху цифрових технологій. інтернет журнал[19].

Давид Ревуа - чудовий художник, який працює з вільним програмним забезпеченням, постійний член співтовариств Krita Foundation і Blender Institute, концепт-художник анімаційних проєктів Gooseberry Open Movie Project, Mango Open Movie Project (Tears of Steel) та Durian Open Movie Project (Sintel). Поділився з художниками-початківцями списком знань, які необхідно придбати, щоб роботи виходили реалістичними. Він звертає увагу, що для малювання «у

цифрі» слід мати ті ж навички, що й у традиційній техніці. Отже, долучимося до його досвіду.

Він склав список того, що треба вивчити і в чому треба практикуватися, щоб створювати якісні роботи і навчитися малювати краще:

1. Перспектива
2. Пропорції
3. Анатомія
4. Композиція
5. Висвітлення
6. Краї
7. Кольори
8. Пози
9. Стиль
10. Ідея
11. Комунікація

Якщо правильно поєднати усе вищеперераховане, то досягається почуття об'єму, глибини, текстури, світла, руху та життя на статичній поверхні. Це занурить глядачів у світ художника і він зможе легко передати їм свої ідеї, повідомлення чи розповісти історію. Вся ця палітра навичок послужить інтелектуальному (пам'ять, контроль, рішучість), а також емоційному розвитку (почуття, емоції, підсвідомість). За його думкою, навичка малювання схожа на м'яз, який треба постійно тренувати, але воно того варте.

Майбутнє мистецтва багате та різноманітне, сповнене потенціалу для зростання та трансформації. Від технологічних досягнень до соціальної активності, від екологічної свідомості до глобальної співпраці, світ мистецтва у 2023 році й далі готовий продовжувати кидати виклики, надихати та залучати нас так, як ми можемо лише уявити.

Прийнявши ці нові тенденції, ми можемо сподіватися на майбутнє, де мистецтво не лише віддзеркалюватиме наш час, а й активно його формує, нагадуючи нам про нескінченні можливості людської творчості[27, 37].

Висновки до розділу 4

У 4 розділі ми дослідили постать Т. Г. Шевченка в образотворчому мистецтві.

Спочатку ми визначилися з тим що таке образотворче мистецтво - це відображення суцього у вигляді різних образів, зокрема таких як художні образи на площині (графіка, живопис тощо) та в просторі (скульптура).

Ми дослідили яка пам'ять у суспільстві залишилася по Кобзареві, для того, щоб зрозуміти яке місце займає Тарас Григорович у образотворчому мистецтві. Т. Г. Шевченка люди називають духовним батьком українського народу, визнають, що його творчість сприяла розвитку й встановленню нової української літератури. Називають його видатним українським поетом, прозаїком, драматургом, художником, політичним і громадським діячем. Кажуть що він є творцем ідентичності українського народу.

Ми зазначили, що після 1991 р. образ Кобзаря переосмислили. Довгі роки він був у вигляді молодого худорлявого хлопця, або поважної літної людини, але з часом, образ почав пом'якшуватися, знаходити нові втілення, і навіть став символом протесту після 2014р.

Ми побачили, що перші зміни у переосмислені образу відбулися у монументальному мистецтві. Передусім це пам'ятники де Т. Г. Шевченко молодий, а у 2006 р. у с.Моринці Звенигородського району Черкаської обл. встановили пам'ятник матері Тараса Григоровича Катерині Акимівні Шевченко(Бойко) де малий Тарас на руках у матері.

Далі йде ще один новітній вид монументального мистецтва — мурали, де використовується або сама постать Тараса Григоровича, або образи його мистецької спадщини. Один з найвідоміших в Україні муралів із портретом великого Кобзаря у Харкові (2014), присвячений 200-річчю від дня народження поета. У Івано-Франківську незвичній образ Тараса Григоровича зображено на муралі – поет у військовій формі, у руках – джавелін, збоку цитата з поеми “Кавказ”: “Борітеся – поборете! Вам Бог помагає!”(2022). У Ірпені до Дня Незалежності створили мурал із копією картини Т. Г. Шевченка "Катерина"(2023).

Визначним є графіті "Ікони Революції"(2014) у Києві на будівлі № 4 на вулиці Грушевського. Це три "Ікони революції" з портретами та цитатами Л.Українки, І.Франка та Т. Г. Шевченка. Саме це графіті зробило Т.Г.Шевченко символом протесту, і надихнуло молодих митців нового часу на переосмислення постаті Кобзаря. Графіті на Грушевського №4 є пам'яткою історії.

Далі ми дослідили живопис, і виявили різкі зміни у образі поета. Полтавський художник Юрій Шаповал створив серію з 12 картин під назвою "Григорович", головним героєм якої є Т. Г. Шевченко. На одній з картин Кобзар робить селфі на iPhone, на іншому полотні він з шинами та каністрою бензину їде автостопом до Москви, на третій – несе службу в зоні АТО. Всі ці картини зберігаються у Національному музеї Тараса Шевченка у Києві.

У лютому 2019 р. Національний музей Тараса Шевченка та метрополітен організували виставку «Квантовий стрибок Шевченка. Метро» художника Олександра Грехова. В межах виставки на станції метро «Тараса Шевченко» українського поета зобразили в образах відомих культурних та наукових діячів, а також анімаційних персонажів у дещо незвичному вигляді для суспільства. Ця виставка визвала бурхливий скандал у суспільстві. Проєкт мав продовження, у лютому-березні 2021 р. у Житомирі пройшла виставка «Десять облич Лесі» і показує українську поетесу Лесю Українку в образах відомих митців різних країн та епох.

Далі нами була розглянута Шевченкіана на українських вебінарах

Ми визначилися, що вебінари з шевченкознавства в Україні отримали розповсюдження переважно у освітньому середовищі, популярність використання зростає у 2019-2023 рр..

Ми дослідили ті вебінари, що вже стали культурними подіями, вони є продовженням шевченкіани у інтернет-простір.

11.03.2019 р. Онлайн-школа "На Урок" провела. Вебінар: ТГШ205: Таємниця генія Шевченка” з нагоди 205-й річниці з дня народження Тараса Григоровича Шевченка.

19 січня 2021 р. відділ шевченкознавства Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка НАН України провів науковий вебінар «Шевченкові повісті в європейському літературному контексті» до 100-річчя від дня народження співробітниці Інституту літератури ім.Т. Г. Шевченка Лариси Кодацької (1921–1995).

04.06.2021 р. відбувся вебінар «Громадянсько-патріотичні ідеї Тараса Григоровича Шевченка в соціокультурному та освітньому просторі України – 2021». Організаторами вебінару виступили Кафедра ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття» та Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

22.06.2022 р. Київська Мала академія наук. провела Вебінар на тему: «Тарас Шевченко — архітектура слова». у рамках "Музейного марафону — 2022".

З 06.03.2023 р. по 10.03.2023 р. Маріупольський державний університет, провів серію вебінарів у рамках програми Міжкафедрального тижня культурних ініціатив «Шевченківський тиждень» з нагоди 209 річниці народження Т.Г. Шевченка.

09.05.2023 р. Інститут післядипломної освіти Київського університету Бориса Грінченка провів вебінар «Українська педагогіка в персоналіях: Тарас Шевченко».

Ми дійшли висновку, що шевченкіана у інтернет-просторі, це не забавка для аматорів, а важлива ланка дистанційного навчання, і вона має подальші перспективи розвитку у інформаційному середовищі.

Ми приділили увагу мистецькій спадщині Т. Г. Шевченка і проблематиці розвитку сучасного українського живопису

Ми визначилися, що у художньому академічному середовищі України мистецька графічна спадщина Т.Г.Шевченко, займає головне місце. Його вважають кращим офортистом, рекомендують уважно вивчити та відчутти його «штрихову мову», проаналізувати вибраний для копіювання твір, і старанно працювати над ним.

Ми розглянули які тенденції у мистецтві 2023 р. виходять на перший план, і змінюють наш мистецький ландшафт.

Це Еко-мистецтво. Воно відображає зростаючу свідомість щодо здоров'я планети.

Мистецтво для боротьби з кліматом. Художники використовують свої платформи для підвищення обізнаності про зміну клімату.

Подолання кордонів. Художники дедалі частіше співпрацюють у глобальній площині.

Мистецтво як соціальний коментар. Із зростанням уваги до соціальної справедливості, прав людини та політичної активності мистецтво стає засобом коментарів і змін.

Мистецтво міського типу та мурали. Монументальне мистецтво стає дедалі популярнішим, перетворюючи громадські простори та залучаючи ширші громади.

Інтерактивні інсталяції, залучають глядачів, стираючи межі між художником і аудиторією.

Поєднання традиційного та сучасного. Художники відкривають нові горизонти, поєднуючи традиційні засоби з сучасними техніками.

Експериментальні методи. Художники досліджують експериментальні техніки, розсуваючи межі творчості.

Віртуальна реальність (VR) і доповнена реальність (AR). Художники використовують ці технології, щоб занурити глядачів у свою роботу, пропонуючи багатовимірний досвід, який виходить за рамки традиційних засобів.

NFT і цифрове право власності. Художники тепер можуть монетизувати свої цифрові роботи та охопити глобальну аудиторію.

Ми долучилися до досвіду Давида Ревуа - художника, який працює з програмним забезпеченням. Він звертає увагу, що для малювання «у цифрі» слід мати ті ж навички, що й у традиційній техніці. Він склав список того, що треба вивчити і в чому треба практикуватися, щоб створювати якісні роботи і навчитися малювати краще: перспектива, пропорції, анатомія, композиція, висвітлення, краї, кольори, пози, стиль, ідея, комунікація. Якщо правильно поєднати усе вищеперераховане, це занурить глядачів у світ художника і він зможе передати їм свої ідеї, повідомлення чи розповісти історію.

Отже образотворче мистецтво України має великі шанси а визнання у глобальному світі.

ВИСНОВКИ

Отже, ми ретельно дослідили мистецьку спадщину Т. Г. Шевченка. Вагомими були досягнення Т.Г. Шевченка в галузі офорту. Він виконав близько 150 творів цього жанру, половина яких створена ще до заслання. У них відчувається романтична концепція людини, яка в першій половині ХІХ ст. переважала у творчості багатьох європейських художників.

У 1 розділі ми дослідили джерельну базу дослідження та історіографію проблеми.

Джерельну базу дослідження склали збірники творів Т. Г. Шевченко, де містяться його художні і графічні твори, и також представлені матеріали інтернет-журналів, у яких представлена інформація о художніх витворах мистецтв митців нашого часу, пов'язаних із постаттю Т.Г. Шевченко.

Ми використали у роботі 6 томів «Тарас Шевченко. Повне зібрання творів в десяти томах». Відп. Ред. В.І.Касіян (1961-1964) та «Шевченко Т. Г. Полное собрание сочинений в 12-и томах» (2003).

Досліджуючи сучасне образотворче мистецтво України після 1991р. Ми скористалися ресурсами глобальної мережі «Інтернет». Ми включили у дослідження данні статей: «Т. Г. Шевченко з джавеліном» 16.11.22 р. інтернет-журналу «Інформатор»; «В Ирпене создали мурал с работой Тараса Шевченко "Екатерина": фото» 25.08.2023 р. інтернет-журналу «Журнал большого города»; «Портрети знаменитостей: ТОП-10 муралів Харкова» 19.06.2021р. інтернет-журналу «Newsroom»; «Автор знаменитых граффити на Грушевского назвал их восстановление акцией вандализма» 17.10.2017 р. інтернет-журналу «New Voice»; «Тарас Шевченко в образі Фріди Кало та Термінатора: у метро відкрили нову виставку» 10.10.19 р. інтернет-журналу «The Village Україна».

Ми дослідили базу історіографічної проблеми. Її складають монографії, наукові публікації, статті з періодичних видань, словарі, навчальний посібник,

збірники матеріалів науковопрактичних конференцій, методичні рекомендації для студентів, статті з періодичних видань, статі з інтернет-журналів, відеоматеріали з відеохостингу і соціальної мережі.

Безпосередньо у роботі для висвітлення подій з життя Т. Г. Шевченка були використані такі матеріали як «Доля: Книга про Тараса Шевченка в образах та фактах», 1993р., монографія «Т.Г.Шевченко. Біографія». 1984 р., Збірник «Спогади про Тараса Шевченка» 1982 р., монографія «Тарас Григорович Шевченко» 1989р., «Тарас Шевченко. Зібрання творів у шести томах» 2003р.

Під час дослідження постаті Т. Г. Шевченка у образотворчому мистецтві України після 1991 р. були використані такі матеріали як, Л.І. Буряк «Тарас Шевченко: варіативність образів у контексті історичних трансформацій» (2014), Т. П. Чуйко «Інтерпретація образу Тараса Шевченка у живопису та графіці ХХ століття: культуротворчий аспект» (2016), О. Є. Гомотюк «Образ Тарас Шевченка в суспільній та індивідуальній пам'яті українців» (2014) та інші.

Для пізнання особливостей стилю малювання Т. Г. Шевченко, були розглянуті такі матеріали як, О. Гомирева «Художні аспекти графічної серії Тараса Шевченка «Притча про блудного сина» (2014), «Художні особливості портретів сепією Тараса Шевченка періоду заслання» (2018), М. Юр «Живопис Тараса Шевченка: Художньо-стилістичний аналіз» (2012) та інші.

Для дослідження Шевченкіани у вебінарах України ми використали такі матеріали як, «Шевченківський тиждень» з нагоди 209 річнці народження Т.Г.Шевченка. / Програма Міжкафедрального тижня культурних ініціатив» МДУ (2023), відеохостинг «YouTube», Онлайн-школа "На Урок" провела 11.03.2019 р. Вебінар: ТГШ205: Таємниця генія Шевченка” з нагоди 205-й річнці з дня народження Тараса Шевченка тощо.

Для дослідження технічного аспекту у галузі гальванопластики, фотографії, поліграфії, до якого ми доторкнулися у роботі, було використано наукові посібники і матеріали часів другої половини 19 ст. Це такі матеріали як

«Словарь русских художников, ваятелей, живописцев, зодчих, рисовальщиков, граверов, литографов, медальеров, мозаичистов, иконописцев, литейщиков, чеканщиков, сканщиков и проч» сост. Н. П. Собко (1895), «Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона» (1890—1907), А.Ф. Греков «О золочении и серебрении металлов путем электрохимическим, но без посредства гальванической батареи» (1843), Ф. Кобель Ф. «Гальванография, или способ производить гальванические медные доски для печатания кистью работанных рисунков» (1843), Г.Фогель «Химические действия света и фотографии в их приложении к искусству, науке и промышленности» (1875) та інші.

Для дослідження мистецької спадщини Т. Г. Шевченка і проблеми розвитку сучасного українського живопису, були використані такі матеріали як, Л.І.Русакова «Мистецький дар Тараса Шевченка та його вплив на сучасні підходи до формування техніки малювання у вищій художній школі» (2014), Соціальна мережа «facebook.com», стаття «Малювання для чайників і не тільки» (2015), І. Кириченко «Методичні рекомендації до завдань з офорта для студентів-графіків I курсу НАОМА» (2010), та інші.

У 2 розділі було досліджено вибір творчого шляху Кобзаря. Стало зрозуміло, що обдарування митця, у малюванні, йшло ще з дитинства, і визначило його життєвий шлях. Талант Т. Г. Шевченко, був на стільки яскравим, що такі люди, з високим суспільним статусом, як К. Брюлов і В. Жуковський, вибороли його свободу. Талановитий юнак, в свою чергу, віддячив блискучим навчанням і здобутками, в роки навчання у Академії мистецтв. Він мав успіх у акварельних творх, освоїв олійний живопис, зробив багато малюнків для ілюстрацій книг, які надрукували, і у пресі про них були схвальні відгуки. Також стало видно, як вплинув технічний прогрес на творчі здобутки молодого митця, він мав змогу вивчати гальванопластику, фотографію, ксилографію, і навіть зробив експериментальне травлення мідної дошки методом гальванокаустики, перенесши свій малюнок «Король Лір» на її поверхню.

Ми вважаємо, що становлення митця почалося з поїздки в Україну у 1843р.

де він багато часу проводив у друкарні Київської лаври, яка серед іншого займалась на той час гальванопластиком. Альбом «Живописна Україна» зроблений у техніці офорт, був потужною практикою для молодого художника, яка вплинула на його майбутнє. Потім були важкі роки заслання з забороною малювати, що дуже обурювало митця, але коли на деякий час заборону було пом'якшено, він виконував натурні пейзажі, жанрові замальовки, портрети, а також звертався до античних і біблійних сюжетів. Ряд малюнків з життя казахів було створено в Аральській експедиції, та Оренбурзі. Це були перші в казахському живопису твори суворого реалістичного малюнка, вони дали підстави назвати Т. Г. Шевченка «основоположником національного живописного казахського мистецтва».

Ми відзначаємо, що доказом зрілої графічної майстерності є серія малюнків «Притча про блудного сина» створена Тарасом Григоровичем у 1856–1857 рр. вони виконані сумішшю туші і бістру, і мала стати основою для серії гравюр, яку митець так і не втілював у життя.

Ми бачимо що, зрілий період творчості прийшовся на 1858 -1861 рр.. коли Т. Г. Шевченко повернувся з заслання. Він малював і гравірував копії з офортів Рембрандта, відтворював картини російської живописної школи, був і портретистом. Самотужки освоїв техніку офорту, і зробив ряд робіт, які представив на розгляд Академії мистецтв, для дозволу на здобуття ступеня академіка гравірування.

Ми дізналися, що Тарас Григорович навчав молодих художників, з Академії мистецтв, культурі виконання гравюри, яку самотужки розробив, займаючись офортом. Частина з його учнів була фотографами і ретушерами, з якими він із задоволенням співпрацював. З того часу збереглися його світлини, з яких потім його послідовники робили олійні портрети, гравюри, ілюстрації тощо.

У 3 розділі ми приділили більш детальну увагу графічній спадщині митця.

Ми з'ясували що місце графіки у житті митця було провідним, він вважав,

що гравер був розповсюджувачем прекрасного і повчального у суспільстві, був корисним людям і до вподоби богу.

Ми простежили віхи які допомогали становленню Тараса Григоровича як гравера: це робота у В. Ширяєва, робота над ілюстраціями під час навчання у Академії мистецтв, робота з гальванокаустикою, створення альбому «Живописна Україна», перехід під час заслання у до критичного реалізму у малюванні, це і роботи акварелью, карандашем, сепією.

Ми дізналися, що після повернення з заслання у 1858 р. Тарас Григорович багато працював у Академії мистецтв з живописом і гравіруванням. Самотужки опанував техніку офорту. Академія мистецтв відзначила його успіх, і призначила йому програму на здобуття ступіня академіка гравірування, а невдовзі він став співпрацювати з ЕПДП, закритим секретним державним закладом, який випускав цінні папери, гроші, поліграфічну продукцію, і приймав участь у передових розробках у галузях фотографії, поліграфії, гальванопластики. Його співробітниками стали фотографи, ретушери, художники, гравери, вони вчилися у Тараса Григоровича, мистецтву офорту, для того щоб освоїти основні навички роботи з гравюрою, які вони могли частково застосовувати і на інших видах гравюр і фоторобіт, з якими працюють у поліграфії. Навіть виникла нова посада гравер-ретушер у друкарській діяльності, яку міг обіймати тільки художник високого класу.

Далі ми дізналися, чому офорти Т. Г. Шевченка є феноменом української графіки. Працюючи самотужки над технікою офорту Т.Г.Шевченко розробив культуру виконання гравюри. Вона була на стільки ефективною і зрозумілою, що його учні, такі як М.О. Мікешин, І.М. Крамської, І.П.Пожалостін і багато інших змогли її перейняти і використовувати у своїй мистецькій діяльності, і поширювати вже і серед своїх учнів, що й забезпечило розвиток репродукційної гравюри у Російській Імперії.

Нами досліджено , як успіх Т.Г. Шевченка у офорті позначився на справах

ЕПДП. У 1861 р. були значно розширені і переобладнані майстерні, освоєно виробництво поштових марок і конвертів, вперше стали застосовуватися засоби науково-технічного прогресу, такі як електрика, фотографія, гальванопластика для технічних цілей у великих, промислових масштабах. В результаті проведеної модернізації значно підвищилася якість продукції, що випускалася. ЕПДП вперше стала учасницею Всесвітніх виставок.

Потужний імпульс отримало і художнє співтовариство. У 1871р. було засноване товариство аквафортистів в Петербурзі А. І. Сомовим, що працювало в техніці офорту. Його членами були – Н. Н. Ге, М.К.Клодт, І.Н.Крамської, воно зіграло визначну роль в поширенні офорту.

Нами з'ясовано що праця майстра живе й по наш час. Вона лежить у основі гравірувальної справи Російської імперії, СРСР, країн СНД, та, безумовно, України. І опосередковано ми кожного дня звертаємося до його мистецької спадщини, тому що нас кожного дня оточує графіка.

Ми дізналися, що Тарас Григорович Шевченко заклав основи масового тиражного мистецтва Російської Імперії. І послідовники Тараса Григоровича продовжували удосконалювати поліграфічні технології, наслідуючи творчу манеру майстра. ЕПДП у своїх надрах розробила передові технології для масового друку, завдяки яким пішов розвиток художньої репродукції.

Нами досліджено, що на 1897 р. всіх закладів друкарської справи стало 1958. Здешевшання поліграфічної продукції призвело до того, що прості люди отримали доступ до знань і краси витворів мистецтва, які раніше були тільки з-поміж аристократів. І отже, Тарас Григорович виконав у повній мірі свою місію бути корисним людям.

У 4 розділі ми досліджували Шевченкіану в образотворчому мистецтві незалежної України.

Спочатку ми дослідили постать Т. Г. Шевченка в образотворчому мистецтві.

Ми зазначили, що після 1991 р. образ Кобзаря став переосмислений. Довгі роки він був сторого у вигляді молодого худорлявого хлопця, або поважної літної людини, але з часом, образ почав помякшуватися, знаходити нові втілення, і навіть став символом протесту після 2014р.

Нами з'ясовано, що перші зміни у переосмислені образу відбулися у монументальному мистецтві. Це пам'ятники де Т. Г. Шевченко молодий, а у 2006 р. у с.Моринці там де народився Кобзар, встановили пам'ятник матері Тараса Григоровича Катерині Акимівні Шевченко(Бойко). Ще один вид монументального мистецтва — мурали, де використовується або сама постать Тараса Григоровича, або образи його мистецької спадщини. Один з найвідоміших в Україні муралів із портретом великого Кобзаря у Харкові (2014), У Івано-Франківську незвичній образ Тараса Григоровича зображено на муралі – поет у військовій формі, у руках – джавелін, збоку цитата з поеми “Кавказ”. У м.Ірпінь до Дня Незалежності створили мурал із копією картини Т. Г. Шевченка "Катерина"(2023). Визначним також є графіті "Ікони Революції"(2014) у Києві на будівлі № 4 на вулиці Грушевського, це три "Ікони революції" з портретами та цитатами Л.Українки, І.Франка та Т. Г. Шевченка. Саме це графіті зробило Т.Г.Шевченко символом протесту, і надихнуло молодих митців нового часу на переосмислення постаті Кобзаря. Графіті на Грушевського №4 є пам'яткою історії.

Далі нами досліджений живопис, і виявлені різкі зміни у образі поета.

Художник Юрій Шаповал створив серію з 12 картин під назвою "Григорович", головним героєм якої є Т. Г. Шевченко. На одній з картин Кобзар робить селфі на iPhone, на іншому полотні він з шинами та каністрою бензину їде автостопом до Москви, на третій – несе службу в зоні АТО. Всі ці картини зберігаються у Національному музеї Тараса Шевченка у Києві.

У лютому 2019 р. Національний музей Тараса Шевченка та метрополітен організували виставку «Квантовий стрибок Шевченка. Метро» художника Олександра Грехова. В межах виставки на станції метро «Тараса Шевченка»

українського поета зобразили в образах відомих культурних та наукових діячів, а також анімаційних персонажів у дещо незвичному вигляді для суспільства.

Далі ми розглянули Шевченкіану на українських вебінарах

Ми зрозуміли, що вебінари з шевченкознавства в Україні отримали розповсюдження переважно у освітньому середовищі, популярність використання припала на 2019-2023 рр..

Ми дослідили ті вебінари, що вже стали культурними подіями, вони є продовженням шевченкіани у інтернет-простір.

11.03.2019 р. Онлайн-школа "На Урок" провела. Вебінар: ТГШ205: Таємниця генія Шевченка” з нагоди 205-й річниці з дня народження Тараса Григоровича Шевченка; 19 січня 2021 р. відділ шевченкознавства Інституту літератури ім.Т.Г.Шевченка НАН України провів науковий вебінар «Шевченкові повісті в європейському літературному контексті» до 100-річчя від дня народження співробітниці Інституту літератури ім.Т. Г. Шевченка Лариси Кодацької (1921–1995); 04.06.2021 р. відбувся вебінар «Громадянсько-патріотичні ідеї Тараса Григоровича Шевченка в соціокультурному та освітньому просторі України – 2021»; 22.06.2022 р. Київська Мала академія наук. провела Вебінар на тему: «Тарас Шевченко — архітектура слова». у рамках "Музейного марафону — 2022"; з 06.03.2023 р. по 10.03.2023 р. Маріупольський державний університет, провів серію вебінарів у рамках програми Міжкафедрального тижня культурних ініціатив «Шевченківський тиждень» з нагоди 209 річниці народження Т.Г. Шевченка; 09.05.2023 р. Інститут післядипломної освіти Київського університету Бориса Грінченка провів вебінар «Українська педагогіка в персоналіях: Тарас Шевченко».

Нам стало зрозумілим, що Шевченкіана у інтернет-просторі, це важлива ланка дистанційного навчання, і вона має подальші перспективи розвитку у інформаційному середовищі.

Також ми приділили увагу мистецькій спадщині Т. Г. Шевченка і проблематиці розвитку сучасного українського живопису

Ми зрозуміли, що у художньому академічному середовищі України мистецька графічна спадщина Т.Г.Шевченко, займає головне місце. Його вважають кращим офортистом, рекомендують уважно вивчити та відчутти його «штрихову мову», проаналізувати вибраний для копіювання твір, і старанно працювати над ним.

Ми розглянули які тенденції у мистецтві 2023 р. виходять на перший план, і змінюють наш мистецький ландшафт. Це еко-мистецтво, мистецтво для боротьби з кліматом, подолання кордонів, мистецтво як соціальний коментар, мистецтво міського типу та мурали, інтерактивні інсталяції, поєднання традиційного та сучасного, експериментальні методи, віртуальна реальність (VR) і доповнена реальність (AR), NFT і цифрове право власності.

Ми долучилися до досвіду Давида Ревуа - художника, який працює з програмним забезпеченням. Він звертає увагу, що для малювання «у цифрі» слід мати ті ж навички, що й у традиційній техніці. А це саме те, що передав нам кобзар через роки.

Отже образотворче мистецтво України має великі шанси на визнання у глобальному світі.

Виходячи з поставленої мети і визначеними завданнями, у кваліфікаційній роботі отримані наступні результати:

Проаналізовано джерельну базу проблеми і історіографію. Джерельну базу складають зборники творів Т. Г. Шевченко, де містяться його художні і графічні твори, и також представлені матеріали інтернет-журналів, у яких представлена інформація о художніх витворах мистецтв митців нашого часу, пов'язаних із постаттю Т.Г. Шевченко.

Базу дослідження історіографічної проблеми складають монографії, наукові публікації, статті з періодичних видань, словарі, навчальний посібник, збірники матеріалів науковопрактичних конференцій, методичні рекомендації для студентів, статті з періодичних видань, статі з інтернет-журналів, відеоматеріали з відеохостингу і соціальної мережі.

Розглянуто становлення Т. Г. Шевченка як художника: вибір творчого шляху юним Т. Г. Шевченко, віхи становлення митця, зрілий період творчості, жанрова спрямованість.

Розглянуто офорти Т. Г. Шевченка та їхня особливість: місце офортів у творчості Т. Г. Шевченка та їх художню особливість, вплив офортів Т.Г.Шевченко на образотворче мистецтво України; розібрано що, Т.Г.Шевченко, є засновником масової тиражної графіки на теренах Російської імперії, а равно і в Україні.

Розглянуто Шевченкіану в образотворчому мистецтві незалежної України: постать Т. Г. Шевченка в образотворчому мистецтві України, Шевченкіана на українських вебінарах, мистецька спадщина Т.Г.Шевченка і проблематика розвитку сучасного українського живопису.

Тарас Григорович Шевченко – один з визначних митців епохи світового Романтизму. Неймовірний талант, працездатність, увага до дрібних деталей та здібність проникати в суть розповіді, зробили художника прекрасним майстром графіки. Його офорти – це історії, наповнені глибоким сенсом, алегорією, найщирішими почуттями та емоціями. Образи, створені художником, витончені, спокусливі, досконалі і натхненні, тому вони продовжують захоплювати, вражати, надихати та зачаровувати глядача. Доцільно продовжувати досліджувати цю тему для більш глибокого пізнання впливу художньої спадщини Т.Г. Шевченка не тільки на українську, а й на світову культуру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буряк Л. І. Тарас Шевченко: варіативність образів у контексті історичних трансформацій [Електронний ресурс] / Л. І. Буряк // Українська біографістика. – 2014. – Вип. 11. – С. 118–133. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0000001386>
2. Відеохостинг «YouTube» Вебінар на тему: «Тарас Шевченко — архітектура слова» у рамках "Музейного марафону — 2022" Спікер: Зубар Михайло Віталійович [Електронний ресурс] - https://www.youtube.com/watch?v=7rqLS_WIPdo&ab_channel=%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%D0%9C%D0%90%D0%9D
3. Відеохостинг «YouTube», Онлайн-школа "На Урок" провела 11.03.2019 р. Вебінар: ТГШ205: Таємниця генія Шевченка” з нагоди 205-й річниці з дня народження Тараса Шевченка [Електронний ресурс] - https://www.youtube.com/watch?v=cIUJiwgBd5k&ab_channel=%D0%9D%D0%B0%D0%A3%D1%80%D0%BE%D0%BA%3A%D0%BE%D0%BD%D0%BB%D0%B0%D0%B9%D0%BD-%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0
4. Воспоминания о Тарасе Шевченко [Електронний ресурс] / [Составл. и примеч. В. С. Бородина и Н.Н.Павлюка, предисл. В. Е. Шубравского]. – К.: Дніпро, 1988. – 606 с. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/shevchenko/spog62.htm>
5. Гомирева О. Художні аспекти графічної серії Тараса Шевченка «Притча про блудного сина» [Електронний ресурс] / О. Гомирева // Українська академія мистецтва. – 2014. – Вип. 22. – С. 53-60. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2014_22_7
6. Гомирева О. Художні особливості портретів серією Тараса Шевченка періоду заслання [Електронний ресурс] / О. Гомирева // Студії мистецтвознавчі – 2018. –

Вип. 2. – С. 25-39. – <http://sm.etnolog.org.ua/zmist/2018/2/25.pdf>

7. Грабович Г. Шевченко, якого не знаємо: (з проблематики символічної автобіографії та сучасної рецепції поета) / Григорій Грабович; [ред. В. Дивнич]. — Київ: КРИТИКА. — 2000. — 317 с.

8. Греков А.Ф. О золочении и серебрении металлов путем электрохимическим, но без посредства гальванической батареи // Отечественные записки. — 1843. — Т. 29. Отд. 4. С. 8-14.

9. Доля: Книга про Тараса Шевченка в образах та фактах / Авт.- упоряд. тексту В. О. Шевчук: К.: Дніпро, 1993. — 779 с.

10. Жадько В.О. Друкарня Києво-Печерської лаври в житті Т.Г. Шевченка // Актуальні проблеми теорії соціальних комунікацій: Матеріали науково-звітної конференції викладачів кафедри журналістики Інституту української філології та літературної творчості ім. А. Малишка НПУ ім. М.П. Драгоманова : збірник наукових доповідей / Інститут української філології НПУ ім. М.П. Драгоманова. Випуск IV. — К.: Ореол-сервіс, 2014. — 88 с. . — С.4-10.

11. Задорожна О. Тарас Шевченко і сучасність [Електронний ресурс] / О. Задорожна // Шевченкознавчі студії. — 2014. — Вип. 18. — С. 231–238. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Shs_2014_18_29

12. Інтернет-журнал «Бабель», стаття «Десять облич Лесі» — нова виставка автора «Квантового стрибка Шевченка» [Електронний ресурс]

<https://babel.ua/texts/59079-desyat-oblich-lesi-nova-vistavka-avtora-kvantovogo-stribka-shevchenka-oleksandra-grehova-vin-rozpoviv-babelyu-yak-pracyuye-pislya-skandalu-pereosmislyuye-vidomih-lyudey-i-chomu-zavzhdi-malyuye-v-telef>

13. Інтернет-журнал «Голос України», стаття «Тарас шевченко не потребує чужих облич!» [Електронний ресурс] – <http://www.golos.com.ua/article/314874>

14. Інтернет-журнал «Дзеркало тижня», стаття «Полтавський художник изобразил Тараса Шевченко с Автоматом в АТО» [Електронний ресурс] –

https://zn.ua/CULTURE/poltavskiy-hudozhnik-izobrazil-tarasa-shevchenko-s-avtomatom-v-ato-171429_.html

15. Інтернет-журнал «Журнал большого города», стаття «В Ирпене создали мурал с работой Тараса Шевченко "Екатерина": фото» [Електронний ресурс] – <https://bzh.life/gorod/1692947900-irpene-sozdali-mural-rabotoy-tarasa-shevchenko/>

16. Інтернет-журнал «Інформатор», стаття «Т. Г. Шевченко з джавеліном» [Електронний ресурс] – <https://if.informator.ua/2022/11/16/budynok-na-vulyczy-konovalczya-teper-z-shevchenkom/>

17. Інтернет-журнал «ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України», 04.06.2021 р. відбувся вебінар «Громадянсько-патріотичні ідеї Тараса Григоровича Шевченка в соціокультурному та освітньому просторі України – 2021». Організаторами вебінару виступили Кафедра ЮНЕСКО [Електронний ресурс] – <http://ipood.com.ua/novini/gromadyansko-patriotichni-ide-tarasa-shevchenka-v-sociokulturnomu-ta-osvitnomu-prostori-ukrani--2021/>

18. Інтернет-журнал «Інститут літератури НАН України», вебінар «Шевченкові повісті в європейському літературному контексті» до 100-річчя від дня народження співробітниці Інституту літератури ім.Т. Г. Шевченка Лариси Кодацької (1921–1995) [Електронний ресурс] – <http://www.ilnan.gov.ua/index.php/uk/new/item/750-vebinar-shevchenkovi-povisti-v-ievropeiskomu-literaturnomu-konteksti>

19. Інтернет-журнал «Педагогічний музей України», вебінар «Українська педагогіка в персоналіях: Тарас Шевченко».[Електронний ресурс] – <http://pmu.in.ua/news/vebinar-ukrayinska-pedahohika-v-personalijax-taras-shevchenko/>

20. Інтернет-журнал «Слово просвіти», стаття «Тарас Шевченко: «Полюбуватися справжньою Рембрандтовою картиною...» [Електронний ресурс] – <http://slovoprosvity.org/2019/10/17/taras-shevchenko-poliubuvatysia-spravzh/>

21. Інтернет-журнал «KyivGallery», стаття «Актуальні тенденції у мистецтві у 2023 р. та у найближчи роки» [Електронний ресурс] - kyiv.gallery/statii/aktualni-tendentsii-u-mystetstvi-u-2023-rotsi-ta-u-naiblyzhchi-roky
22. Інтернет-журнал «Newsroom», стаття «Портрети знаменитостей: ТОП-10 муралів Харкова» [Електронний ресурс] – <https://www.newsroom.kh.ua/ua/city/portreti-znamenitostey-top-10-muraliv-harkova>
23. Інтернет-журнал «New Voice», стаття «Автор знаменитых граффити на Грушевского назвал их восстановление "акцией вандализма» [Електронний ресурс] – <https://nv.ua/ukraine/events/avtor-znamenityh-graffiti-na-grushevskogo-nazval-ih-vosstanovlenie-aktsiej-vandalizma-2031881.html>
24. Інтернет-журнал «NV.ua», стаття «Шевченко назавжди. Історія Кобзаря від петербурзького денді до української ікони і героя поп-арту» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/shevchenko-nazavzhdi-istoriya-kobzarya-vid-peterburzkogo-dendi-do-ukrajinskoji-ikoni-i-geroya-pop-artu-50009536.html>
25. Інтернет-журнал «Svoboda.fm», стаття «Уникальная выставка: Т. Г. Шевченко глазами выдающихся художников» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://svoboda.fm/culture/Culture/229012.html?language=ru>
26. Інтернет-журнал «The Village Україна», стаття «Тарас Шевченко в образі Фріди Кало та Термінатора: у метро відкрили нову виставку» [Електронний ресурс] – <https://www.village.com.ua/village/city/city-news/281813-taras-shevchenko-v-obrazi-fridi-kalo-ta-terminatora-u-metro-vidkrilasya-nova-vistavka>
27. Соціальна мережа «facebook.com», стаття «Малювання для чайників і не тільки» [Електронний ресурс] - <https://www.facebook.com/Risovanieonline/posts/763587063749844/>
28. Кириченко І. 2010 – Методичні рекомендації до завдань з офорта для студентів-графіків І курсу НАОМА / І. Кириченко / Київ : Українська академія мистецтва. – 2010. – Вип. 17.
29. Кобель Ф. Гальванография, или способ производить гальванические медные

доски для печатания кистью работанных рисунков. СПб., – 1843 – . С.54.

30. Кондаков С. Н. Юбилейный справочник Императорской Академии художеств. 1764—1914. — : Товарищество Р. Голике и А. Вильборг, — 1915. — Т.2.— С.83.

31. Мітіна Ю.О Гравюра і офорт у мистецькій спадщині Т.Г.Шевченка. / Феномен культури постглобалізму : зб. мат. I Міжнар. наук.-практ. конф.,м. Маріуполь, 27 листопада 2020 р. : у 2 ч. / Маріуп. держ. Ун-т ; гол. ред. Ю. С. Сабадаш ; упоряд. С. Янковський ; техн. ред. О.В. Дейниченко.— Маріуполь : МДУ, 2020. – Ч. II. – 92 с.

32. Мітіна Ю.О. Інформаційне тло парадигми «Тарас Григорович Шевченко - художник» / Феномен бібліотек у сучасному світі : зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 30 вересня 2020 р. : у 3 ч. / Маріуп. держ. Ун-т ; гол. ред. Ю. С. Сабадаш ; упоряд. С. Янковський. – Маріуполь : МДУ, 2020. – Ч. III. – 128 с.

33. Мітіна Ю.О Офорти Т. Г. Шевченка в образотворчому мистецтві України. / Феномен культури постглобалізму : зб. мат. III Міжнародна наук.-практ. конф., м. Київ, 22 листопада 2022 р. / Маріуп. держ. Ун-т ; упоряд. Ю. С. Сабадаш ; упоряд. С. Янковський. – Київ: МДУ, 2022. – 107 с.

34. Мітіна Ю.О Шевченкіана у монументальному мистаук.-прецтві України. / Феномен культури постглобалізму : зб. мат. IV Міжнар. накт. конф.,м. Київ, 22 листопада 2022 р. : у 2 ч. / Маріуп. держ. ун-т. ; заг. ред. Ю. С. Сабадаш ; ред. та упоряд. С. Янковський. – Київ: МДУ, 2023. – Ч. II. – 110 с.

35. П'ятаченко С. В. Шевченкознавчі і фольклористичні праці Ю. П. Ступака / С. П'ятаченко // Філологічні науки. Збірник наукових праць. — 2009. — С. 237 — 243.

36. Монкговен Д. ван. Полное руководство к фотографии : с политипажами в тексте / [соч.] Д. Монговена ; пер. с 6 фр. изд. под ред. [и с предисл.] Я. Гутковского. — Санкт-Петербург : К. Риккер, 1876. — XXII, 428, 10 с. : ил.

37. Русакова Л. І. Мистецький дар Тараса Шевченка та його вплив на сучасні підходи до формування техніки малювання у вищій художній школі / Л. Русакова // Психологія і суспільство. — 2014. — 5–6 березня. — С. 116–118.
38. Сичинский В. Шевченко- гравер // Полное издание произведений Тараса Шевченко. — Варшава; Львов, 1937. — Т. 12. — С. 377.
39. Словарь русских художников, ваятелей, живописцев, зодчих, рисовальщиков, граверов, литографов, медальеров, мозаичистов, иконописцев, литейщиков, чеканщиков, сканщиков и проч. / сост. Н. П. Собко. — Санкт-Петербург : тип. М. М. Стасюлевича, — 1895. — Т. 2, вып. 1. — Стлб. 527—528.
40. Смілянська В.Л. Біографічна Шевченкіана (1861—1981) / В. Л. Смілянська — К.: Наукова думка, 1984. — 224 с.
41. Сучасна культурологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / К. В. Кислюк, В. А. Суковата, З. І. Алфьорова, О. В. Титар, Г. П. Ковальова / за заг. ред. К. В. Кислюка. — К.: Кондор-Видавництво. — 2016. — 342 с.
42. Спогади про Тараса Шевченка / [Упоряд. і приміт. В. С. Бородіна і М. М. Павлюка; передм. В. Є. Шубравського.]. — К.: Дніпро, 1982. — 547 с. іл.
43. Тарас Шевченко: живопис, графіка: альбом / [упоряд. Д. В. Степовик]. — перевид. — К.: Мистецтво. — 986. — 175 с.
44. Тарас Шевченко і сучасність // збірник матеріалів і тез міжнародної науково-теоретичної конференції (21 травня 1996 року). — Рівне. 1996. — 248 с.
45. Тарас Шевченко. Зібрання творів у шести томах / Тарас Шевченко. — К.: Наук. думка, 2003. — Т. 5. — 632 с. Живопис, графіка 1830–1847. — Кн. 2. — 192 іл.
46. Тарас Шевченко. Повне зібрання творів в десяти томах. / Тарас Шевченко. — К.: Український письменник, 1961. — Т. 7: Живопис, графіка 1830–1847. — Кн. 1. — XVI с. — 153 іл. — 64 с.
47. Тарас Шевченко. Повне зібрання творів в десяти томах. / Тарас Шевченко. — К.: Український письменник, 1961. — Т. 7: Живопис, графіка 1830–1847. — Кн. 2. — 192 іл.
48. Тарас Шевченко Повне зібрання творів у 10-и томах. — К.: вид. АН УРСР,

- 1962 р., т. 8, № 2 (зображення), с. 4 – 5 (примітки).
49. Тарас Шевченко Полное собрание сочинений в 10-и томах. – К.: изд. АН УССР, 1964 г., т. 9, № 32 (изображение), с. 22 – 23 (примечания).
50. Тарас Шевченко. Повне зібрання творів в десяти томах / Тарас Шевченко. — К., 1963. — Т. 10: Живопис, графіка 1857 –1861.– Х с. – 129 іл. – 176 с.
51. Т.Г.Шевченко. Біографія / Тарас Шевченко. – К.: Наук. Думка, 1984. – 560с.
52. Ушакова І. О. Інтеграція комплексу мистецтв у системі естетичного образу людини [Електронний ресурс] / І. О. Ушакова // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. — 2012. — Вип.4. — С. 145—149. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2012_4_23
53. Федченко П. М. Тарас Григорович Шевченко / П. М. Федченко — К.: Наукова думка, 1989. — 304 с.
54. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів у 12-и томах. – К.: Наукова думка, 2003 р., т. 7 — 504 с.
55. Фогель Г. Химические действия света и фотографии в их приложении к искусству, науке и промышленности. СПб., 1875.
56. Чуйко Т.П. Інтерпретація образу Тараса Шевченка у живопису та графіці ХХ століття: культуротворчий аспект автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 26.00.01 – теорія та історія культури / Чуйко Т.П. – Київ, 2016. – 20 с.
57. Тарас Шевченко. Повне зібрання творів в десяти томах / Тарас Шевченко. — К., 1963. — Т. 10: Живопис, графіка 1857 –1861.– Х с. – 129 іл. – 176 с.
58. «Шевченківський тиждень» з нагоди 209 річниці народження Т.Г.Шевченка. / Програма Міжкафедрального тижня культурних ініціатив : зб. мат. наук.-практ. конф., м. Київ, Маріуп. держ. Ун-т ; упоряд. С. Янковський 2 лютого 2023 р. – Київ: МДУ, 2023. – 19с.

59. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів у 12-и томах. – К.: Наукова думка, 2003 р., т. 4, с. 11 – 119 (канонічний текст), с. 337 – 369 (варіанти), с. 479 – 516 (примітки).
60. Шевченко Т.Г. Полное собрание сочинений в 12-и томах. – К.: Наукова думка, 2003 г., т. 7, с. 368 (примечания).
61. Юр М. Живопис Тараса Шевченка: Художньо-стилістичний аналіз [Електронний ресурс] / М. Юр // Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки. — 2012. — Вип. 4. — С. 86–91. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmpmn_2012_4_34
62. Якоби, Мориц-Герман // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона в 86 т. (82 т. и 4 доп.). — 1890 — 1907.

ДОДАТКИ

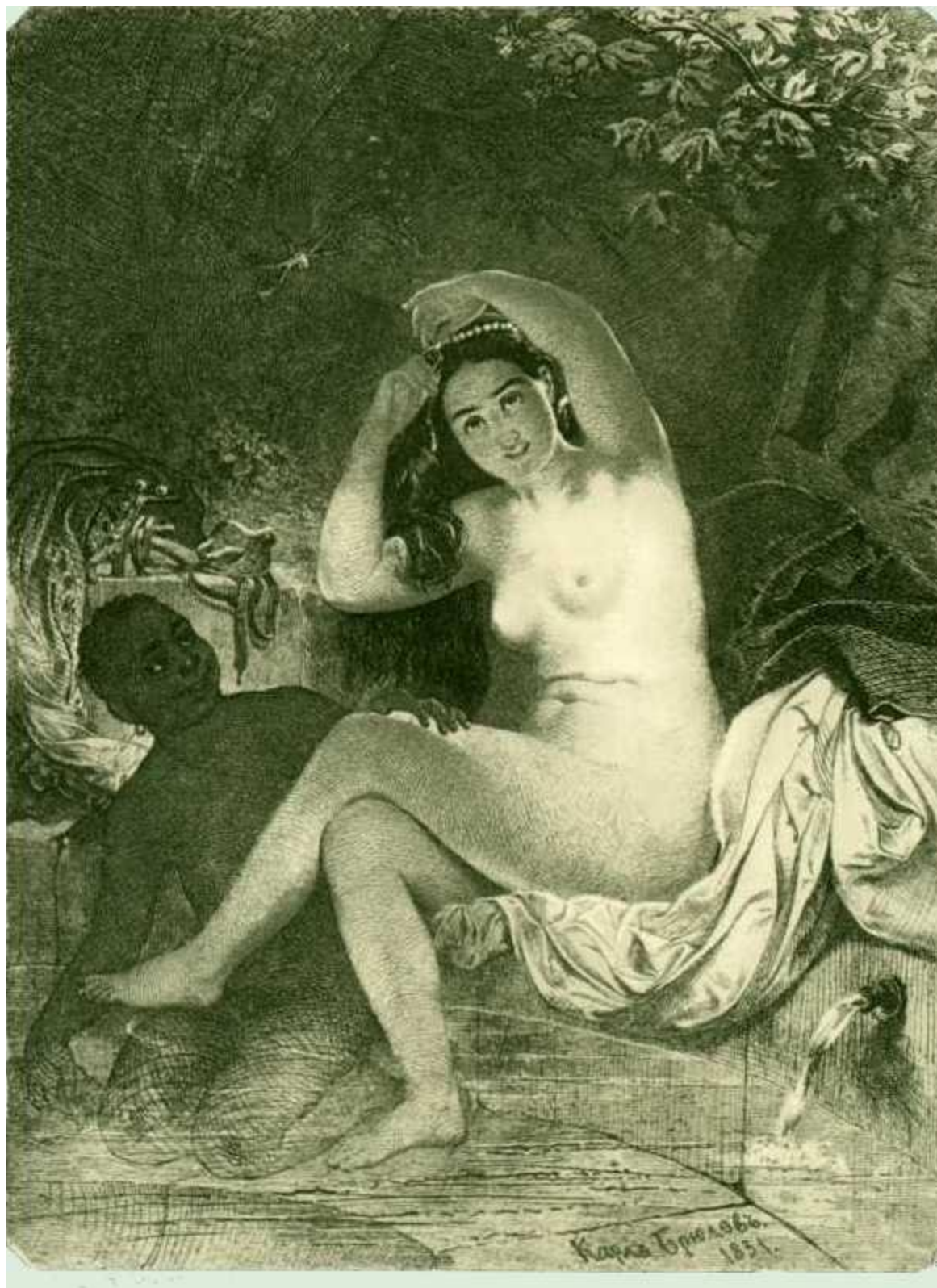
Додаток 1

Т. Г. Шевченко «Автопортрет зі свічкою», офорт 1860 р. по малюнку 1845 р.

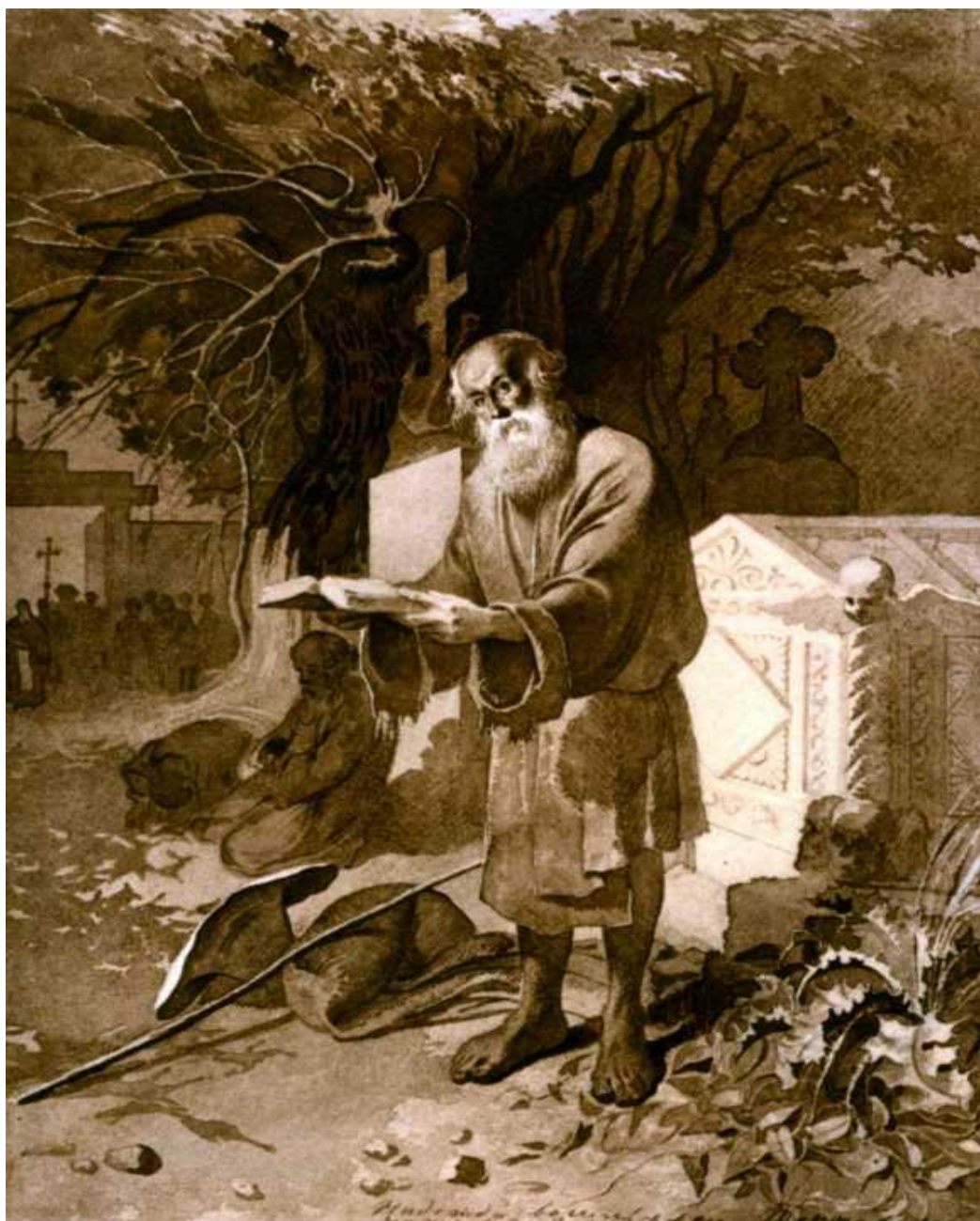
Додаток 2

Т. Г. Шевченко «Вірсавія». Папір, офорт, акватинта (36,2 × 27,1). 1860 р.

Додаток 3

Т. Г. Шевченко «Старець на кладовищі». Папір, офорт, акватинта
28,4×20,8. 1859 р.

Додаток 4

Офорт Т. Г. Шевченко «Судна рада» з альбому «Живописна Україна». 1844 р.

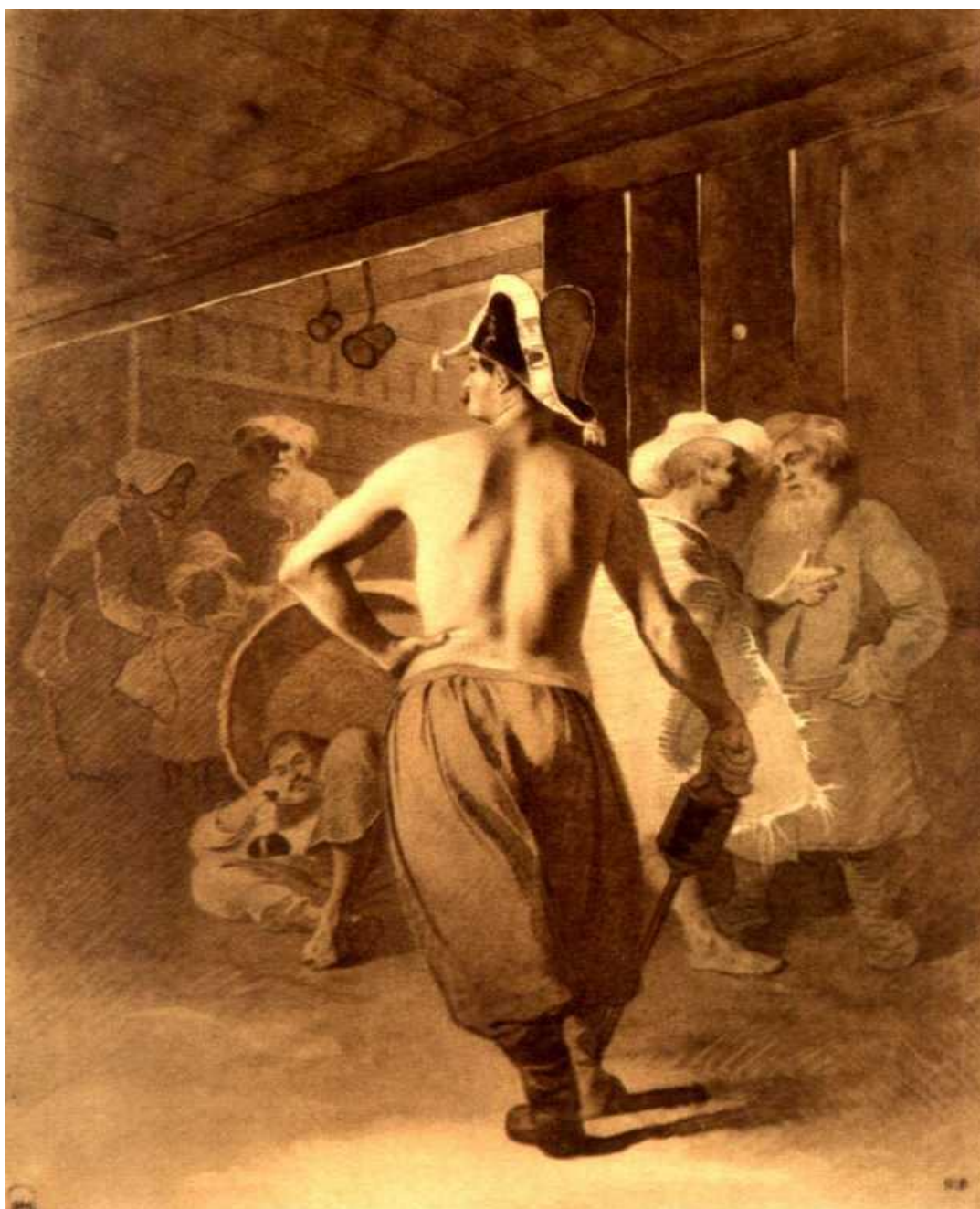
Додаток 5

Т. Г. Шевченко «Притча про робітників на винограднику». Папір, офорт, акватинта 29 × 40; 36 × 44,5. 1858 р.

Додаток 6

Т. Г. Шевченко. Серія «Притча про блудного сина» «У кабаку». Папір, туш, бистр (27,8 × 21,8 см). 1857 р.

Додаток 7

Т. Г. Шевченко «Байгуши». Папір, сепія (28,8 × 22 см). 1853 р.

Додаток 8

Т. Г. Шевченко «Король Лір» (малюнок на тему однойменної трагедії Шекспіра, 1843 р, папір, гальванокаустика).

Додаток 9

Т. Г. Шевченко «Казацкий банкет». Папір, карандаш, 1938 р.

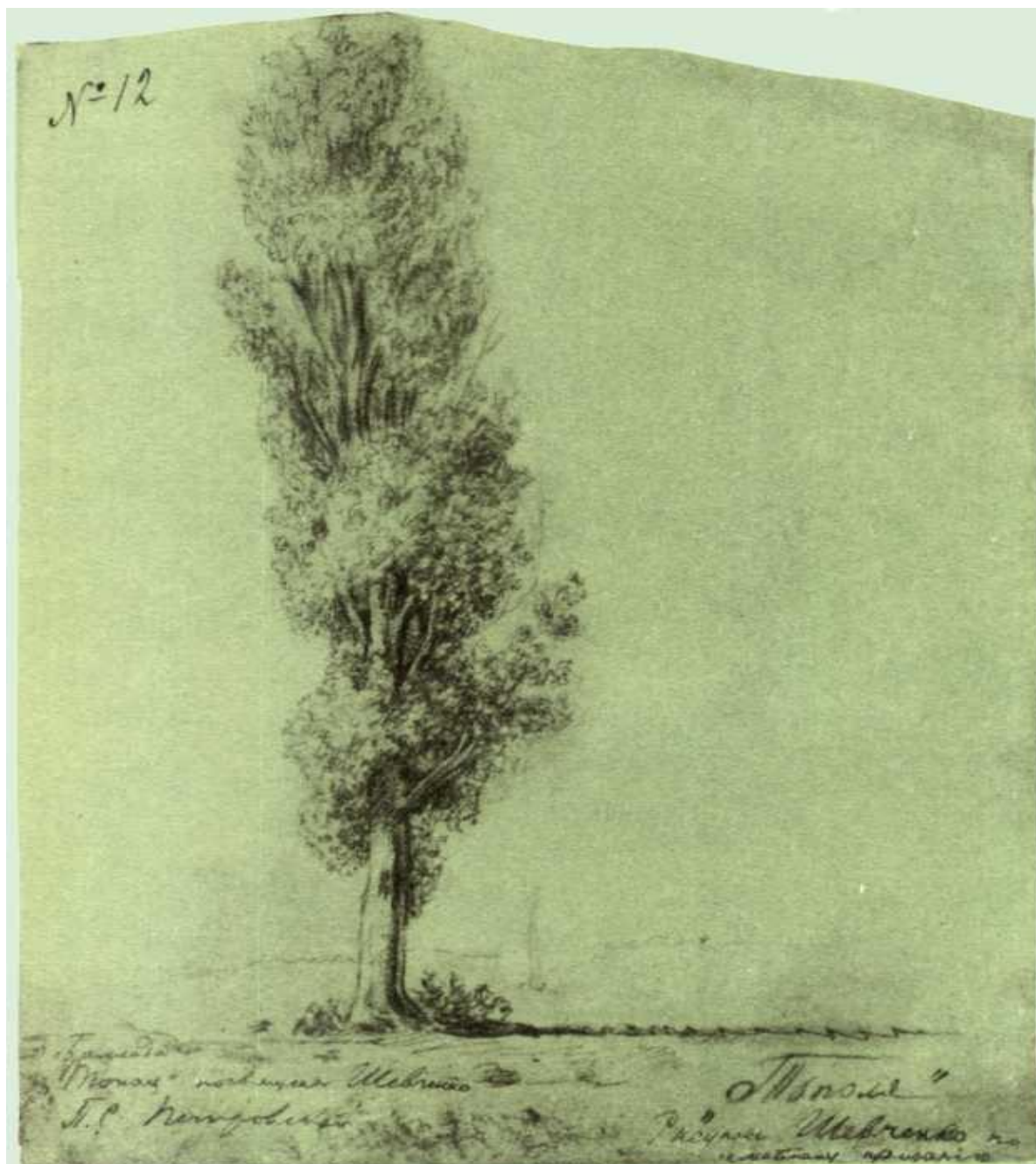
Додаток 10

Т. Г. Шевченко «Циганка-ворожка» Папір, акварель 1841 р.

Додаток 11

Т. Г. Шевченко «Тополь» Папір, карандаш 1839 р.

Додаток 12

Т. Г. Шевченко «Знахар» Папір, карандаш, туш, перо 1841 р.

Додаток 13

Т. Г. Шевченко «Арешт Пугачева» надруковано по політипажу 9,5 × 11,3 см.

1841-1842 р.

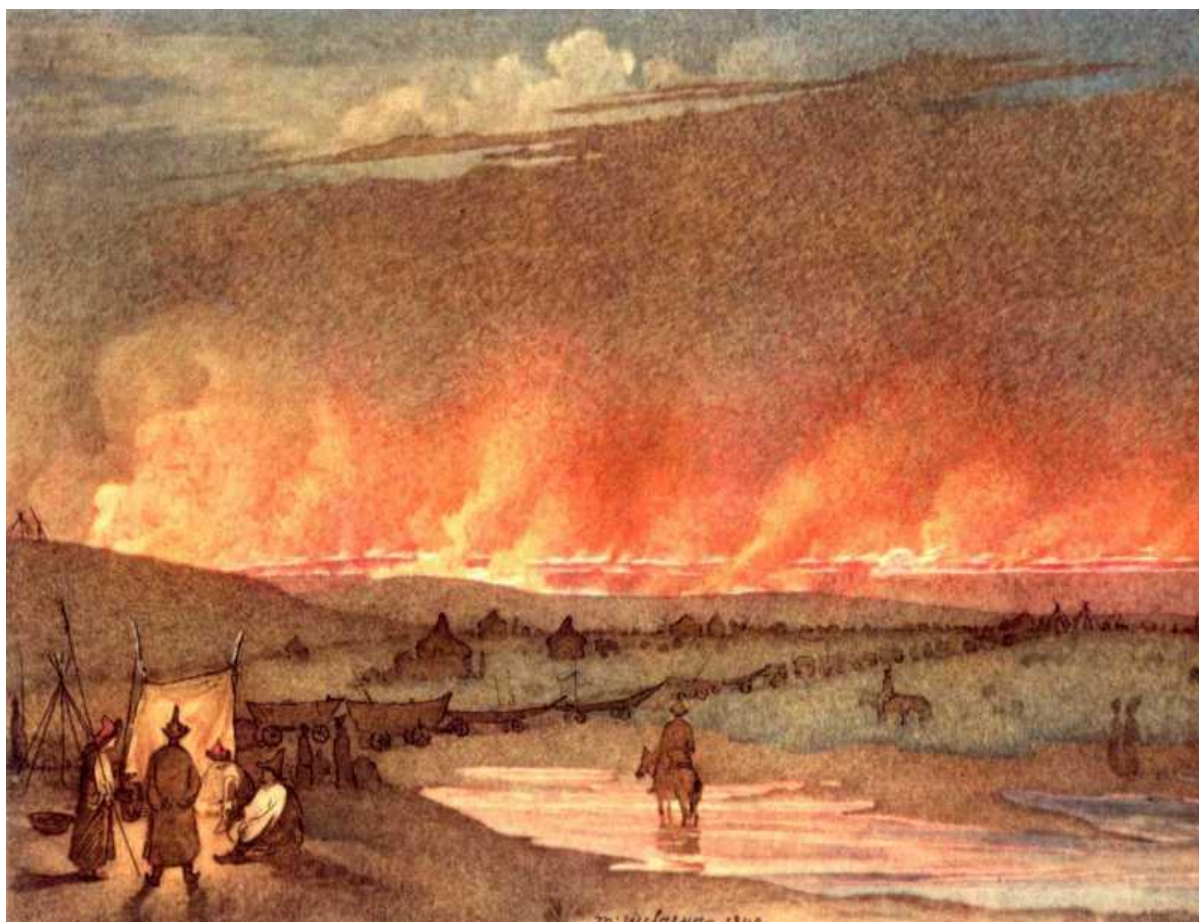
Додаток 14

Т. Г. Шевченко «Портрет Г.А. Потемкина» Гравюра (10,7 × 9,5 см) 1843 р.

Додаток 15

Т. Г. Шевченко «Пожежа в степу» Папір, акварель 1848 р.

Додаток 16

Т. Г. Шевченко «Казах на коні» Папір, акварель 1848 р.

Додаток 17

Т. Г. Шевченко фотоательє І. Досса 1858 р.

Додаток 18

Т. Г. Шевченко фотоательє А. Денъера 1859 р.

Додаток 19

Т. Г. Шевченко фотоателъє А. Денъера 1859 р.

Додаток 20

Т. Г. Шевченко фотоательє А. Денъера 1859 р.

Додаток 21

Скульптори: Борис Крилов, Олесь Сидорук

пам'ятник Т. Г. Шевченко м.Ірпінь 2017 р.

Додаток 22

Пам'ятник матери Т.Г. Шевченко — Катерине Акимовне Шевченко

сел. Моринцы 2006 р.

Додаток 23

Р. Бончук «Т. Г. Шевченко з джавеліном» мурал м. Івано-Франківськ 2022 р.

Додаток 24

Художній колектив на чолі з Е. Медведь копія картини Т. Г. Шевченко

«Катерина» мурал 2023 р.

Додаток 25

Художник із псевдонімом «Sociopath» «Ікони Революції» графіті 2014 р.

Додаток 26

Ю. Шаповал «Григорович проти» полотно олія 2014 р.

Додаток 27

І. Крамський з творчою групою «Kailas»
«Т. Г. Шевченко» мурал м. Харків 2022р.

Додаток 28

О.Грехов арт-проект «Квантовый стрибок Шевченка» постери 2019 р.

